

1

במחזיקיו

76 וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעְיָה אֶת־הַעַם וְלֹא נָתַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי | אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־נַחֲמָם

וַיְהוּה כִּד שְׁלַח פְּרַעְיָה יִת עֲמָא וְלֹא דְבְרִינֵנוּ יִי אֵרַח אֶרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי אַרְי קְרִיבָא הוּא אַרְי אָמַר יִי דִיקְמָא יוֹעוּן עֲמָא

לקב בהיר

רש"י

כז) פי' שורש המיצה נחה מלשון הנהגה (ולא חנה מלשון ויסעו ויחנו) והמ"ם כענין לרצוים הנסתר, כאילו אמר ולא נח אותם, ואינו מלשון נחמה או מלשון חרטה כמו פן ינחם העם (רא"ם): כח) פי' הגם שהקורבנה מן הסתם סיבה דוקא לילך בה, (וכן פירש הרמב"ן ז"ל שזה הטעם היא למה היה צריך להוליכם דרך פלשתים) אבל כאן לא יתכן, שא"כ נתייחס טעם של פן ינחם העם נשאר בלי טעם, שלמה דוקא דרך פלשתים ינחם העם ולא דרך מדבר, (והרמב"ן יישב דרכו שהפלשתים ילחמו אחס משא"כ במדבר, אבל לרש"י לא נראה זאת שא"כ היל"ל ינחם העם כשילחמו אחס ותיצת מלחמה לא משמע כן), לזה אמר שאכן אדרבה הקורבנה סיבה שלא לילך דרך שם, וכמו שאמר הכתוב עלמו ושבו מזרימה, אלא שקודם נתן הכתוב סיבה לסיבה, שכלל זה יוקשה למה יהיה הקורבנה סיבה לשוב, כי אמר וכו' פן ינחם וכו' (רא"ם), ואמר שיש מדרשי אגדה, שלפי פשוטו זה אין לשון לומר קרוב הוא על הדרך, שכל דרך קרוב הוא גם דרך המדבר אלא שהוא ארוך וקשה השני רחוק, והיל"ל כי קרר הוא, אבל לפי המדרשים שאמרו כי קרוב הנריית שבין אברהם לאבימלך, או שמלך פלשתים קרוב לפרעה, ושאר הדרושים, נכון לומר לשון קרוב, אלא שאין להם שייכות לסיפא דקרא, ולא יתכן הקישור, לזה לא הביאם (מ"ל):

(יז) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם. ולא (הגם כ"ז) (מכילי - חנה), כמו (לי"ב ל"ד) לך נחה את העם, כהתהלך תנחה אותך (משלי י' כ"ג): כי קרוב הוא. (גווח לשו"ב כ"ח) באתו הדרך למלרים (מכילי), ומדרש* שינוי וטחאות ומדרש.

אור החיים

יז. ויהי בשלח וגו'. צריך לדעת למה אמר לשון עבר במקום גילה ורן. עוד למה כינה הענין כפרעה ולא באדון המעשים כי הוא המוליד אותנו מארץ מצרים. אכן הכתוב יגיד הסיבה שגרמה כל האער שנלטערו ישראל צרדיפת פרעה"א), ואמר הדע סיבת הדבר לז' שלא הוליד ה' את ישראל שלא לרצונו של פרעה, כפה אותו עד שנתרצה ושלחם ואמר להם קומו לאו מזה חשב מחשבות לרדוף אחריכם כאשר אבאר בעזרת השם, ובזה גרם לער לישראל, וגם לעלמו גרם איבוד לו ולאוונתו. ולא ולמד כי הקב"ה יקפיד על כליון הכצראים כמוצא צדצריהם ז"ל (מגילה י'): מעשה ידי עבועים צים ואחס אומרים שירה. וכנגד כל זה אמר הכתוב ויהי לשון לער, ומי גרם כל לער זה בשלח פרעה, שאם היה ה' מולידם שלא לרצונו

הגם שלא היה חפץ לשלחם לא היה לו מקום לרדוף, אלא עינו הטעמו שהיה הדבר תלוי בו ולזה חשב לשוב לקחתם. ואומרנו ולא נחם בוא"ו בתחלת הודעה ענין, יכוין תוספת על הגדת לער הקודם"י הרמוז בחיצת ויהי כמזכר. עוד יראה על דרך אומרם ז"ל (זוהר ח"ב מ"ה): כי כל מקום שיכנה ישראל בשם עם ירמוז על ערב רב, ולזה תמלא בענין זה לפעמים מזכיר שם העם ולפעמים מזכירם בני ישראל דכתיב וחמושים עלו בני ישראל וגו' הרי זה מראה באצבע כי העם לא מבני ישראל המה. ואמרו ז"ל (שם, שמות רבה מ"ב) כי השחתת ישראל במדבר זה הוא סיבתו, הם אמרו נחנה ראש וגו', הם אמרו עשה לנו וגו', וזה הוא אומרנו ויהי לער גדול לשונאיהם של ישראל בשלח פרעה את העם פירוש ערב רב ששלחם פרעה לא ה'

אור בהיר

(א) שפחדו ורעדו ממנו. (ב) מן מער האמור, יש לער אחר שצריכים היו לילך בדרך רחוק.

אגדה יש הרבה מלחמה (במד' י"ו) הלכו דרך ישר דרך מעוקס מלרימה, אס הו (מכילי): פן ינחם

להפק, שאין משש מלחמה יפקרו וית בדרך העקוס והרר עתה היה רצונם ו חרטה דוקא שמה לפניו חו"ש, אבל (בא"י), ואין קו:

ברוך הוא הולכי גוי גדול נחלתו היה לכוף את יו להדבק בישראל כמזכר. ולדרך ז אלהים כי קרו העם מקרוב צ הוא להרשיע וי כי אמר וגו' כ אומרנו ולא נחם זה נוסף על כו ויהי וגו' ועוד אומרם ז"ל (שג) ולפי זה יגיד ה

ג) שאם פירוש קרוו שבדק ח' אין המוכ היה מחמת שליחת ישראל, מפני שידוע עלמו שרצה האורח

ויג' גאלה פרזג אר העמ' השנה בשל ובאורו

7 ה וַיִּסַּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעַם דְּרָךְ אֶרֶץ מִדְבָּרָא יִמָּא דְסוּף וּמְרִזִין תַּמְדָּבֵר יִמְסוּף וְחַמְשִׁים עָלוּ בְנֵי־

דְּמַצְרַיִם: יְהוָה וְאֶסְחָר יְיָ יְתַעַמָּא אֶרֶץ מִדְבָּרָא יִמָּא דְסוּף וּמְרִזִין

לקט בהיר

רש"י

לכ לשוב: (יח) ויסב. הסיבס מן הדרך הפשוטה לא לדרך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף^ל (אונקל), וסוף הוא לשון אגס שגדלים בו קנים^ל, כמו (ב' ג') ותשס בסוף, קנה וסוף קמלו (ישעי' י"ט ו'): וחמשים. אין חמושים^ל אלא מזויינים (מכילי), (לפי שהסיבתן* במדבר גרס להם שעלו חמושים, שאילו היה (הסיבס) דרך ישוב לא היו מחמושים להם כל מה שצריכין, אלא כאלם שעוצר ממקום למקום וצדעתו לקנות שם מה שיעטרך, אבל כשהוא פורש למדבר צריך לזמן כל הדרך וכחוצ* זה לא נכתב כי אם לשבז את הארון שלא תאמר* במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל בחרב*, ברש"י ישן) וכן הוא אומר (יהושע ח' י"ד) ואתם תעברו חמושים, וכן תרגם* אונקלוס מרזין, כמו (צדק' י"ד י"ג) וירק את חניכיו חריו, דבר אחר חמושים (מחמושים) אחד מחמשה ילאו, וארבעה חלקים מתו בשלש ימי

ש"י * שהסיבס במדבר הוא גרם. * ומקרא. * תתמה. * לפי חרב. * תרגומה. זה ים סוף, שהמים שלו נמשכים על גדותיו ושם משיס המים וגדילים בו קנים ושאר מיני עשבים, ומקומות אלו נקראו סוף ואגס: (לד) פי' על פי פשוטו אי אפשר לפרשו אלא מזויינים, והראיה שציהושע אי אפשר לפרשו בדרך אחר, ולפי"ז נכון הקישור, שאמר מקודם ויסב וכו' כדי שלא יהיה להם צנקל לחזור, והוסיף ואמר שגם זאת היתה להם שהיו מזויינים כדי שלא יפחדו וירעדו וכו' ואולי, והביא גם ד"א משום תיבת "עלו" שלא אמר ילאו או הלכו, ודאי שכוננת הכחוצ גם כן לדרוש שרק חמושים עלו והשאר ירדו, ועוד למה יטלו כלי זיין, וכי הלכו למלחמה, הלא בחפזון ובאמונה ילאו ע"פ הדיבור (מהרש"ל), ועל ד"א קשה שאין כאן מקומו אלא צפ"י בל אלא סיפור ילאתם (מ"ל):

אור החיים

דעו עליהם. ואומר כי אמר וגו' הוא טעם אחר וכאילו אמר וכי אמר, ותולדות מיושבים הוא ללד שליחת העם ערב רב כמו שרשמנו בדרך צ': יח. וחמושים עלו וגו'. ואולי כי זולת היותם מזויינים בכלי זיין לא

אור בהיר

(ח) הלא בדרך זה טעם הפנינה משום לית פרעה. (ט) שחש ה' שישובו מררימה. (י) אין כאן מקומו של מאמר זה, בפרשת צל בשעת ילאתם שם היה לו לומר זאת.

ס'יקו בני דמצרים: ית גרמי יוסף אומי ית ב מדבר דכיר

אפילה (מכילי) - שיציעו^ל לב שיאוכו לארץ יוסף אני שלי לעשות, אבל השביעם לכש והעליתם א השביע כלי, שנינו נוסחאות * את ב יימר לן שלא ימו ידע (או חשש) ולא חש שיאבדו להשביע את בניו שיציעו הם את הנשמעת על את שאמרנו שהשביעי לאחיו, ומינת לא נוסח זה אומרים להם (פקוד יפקו אני יוסף (מוה) שתהיה א

שני הטעמים יח. פקוד פירוש הפקידו לרמוז על צ' ד התועלת, הרח ומעול סובלם, לבית ישראל ד ילאו ברכוש ג' שהוא נוגע לש

יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: י' וַיִּקַּח מֹשֶׁה
 אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ
 הַשִּׁבְעִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד
 יִפְקְדוּ אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת־

סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: י' וְאִסִּיק מֹשֶׁה יְת'
 גְּרָמִי יוֹסֵף עִמָּה אֶרֶי אֹמְמָה
 אֹמִי יְת' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְמִימֵר
 מְדַבֵּר דְּבִיר י' יְתָבוֹן וְתַסְקוֹן יְת'

לקט בהיר

רש"י

לה) פשוט הוא שדרשו הכפל, ואין הכפל אומר דוקא צ'
 שבועות, אלא השבועים שימנו השבועה להלן עד הנורד,
 והגם דאמרין בנמה דוכמי דברה תורה כלשון בני אדם
 להכפיל מינה אחת בלי שום כוונה, זה דוקא במקום שדרוש
 היוצא מהכפל היטה מנגד סברתם ז"ל (תוס' ב"מ ל"א),
 אבל כאן אדרבה הכרח הוא הדרוש, שבלא זה למה סיפר
 הכתוב שהשביע, וכבר ידענו זאת, ואם בשביל לתת טעם על
 מעשה משה רבע"ה, הלא אין בטעם זה טעם, כי מה לו
 למשה בשבועת השבועים, ועוד מה תועלת להשביעם, מאן
 יימר לן שלא ימותו במצרים (נח"י), אלא ודאי שנאשר הלך השבועה מדור לדור לזה ויקח משה וכו', ואחר שראינו שיוסף
 ידע (או חשב) שאחיו ימותו במצרים ויחאך הגלות נפל הקושיא למה נח דעתו בזה שישארו עצמותיו במצרים ימים רבים,
 ולא חש שיאבדו וכדומה לזה חששים, והגם שעל אחיו לא היה בכוון לזכות לעשות טירחה לילך ולחזור בשבילו, אבל היה לו
 להשביע את בניו (מ"ל), ועדיין קשה מה כחו של יוסף להשביע את אחיו אפילו באופן שילכו בלאו הכי, ונפרט להכריחם
 שישביעו הם את בניהם ובני בניהם, ולמה לא השביע כן את מנשה ואפרים, כבר תירצו זאת במכילתא שהיה לו טענה
 הנשמעת על אחיו דוקא, שלקחהו וגנזוהו משכס, עליהם להחזיר אותו לאותו מקום (נח"י): לר' ר'נונו לומר שהגם
 שאמרנו שהשבועים צריכים להשביע את בניהם וכו', עכ"ל בהכרח לומר שנוסח זה שכתוב כאן הוא הנוסח שהשביע יוסף
 לאחיו, ומיבט לאמר אין פירושו שהם יאמרו לבניהם, אלא פירושו שהשבועים ואמר להם, והעד לזה שאמר "עצמותי" ואם
 נוסח זה אומרם השבועים היל"ל עצמות יוסף, ולפי"ו פירוש הכתוב הוא עו"ה (השבוע את בני"י) בני יעקב (לאמר) ואמר
 להם (פקוד יפקוד וגו' אחכם) סוף כל סוף תגאלו או אחם או דורותיכם (והעליתם) אחם או יוצאי כחכם (את עצמותי) זה
 אני יוסף (מוה) ממנרים, והיה די בזה, שהרי אמר לכשתגאלו, הרי שאין צריכים להוליכו קודם הגאולה, ואו ילכו כולם ודאי
 שחיהו אחכם או עם יוצאי כחכם, ומיותר הוא, אלא ודאי שגא לומר אחכם עם עצמות שלכם (רא"ם):

אפילה (מכילי - תנח"י): (יט) השבע השביע. השבועים
 שישביעו"ה לבניהם (מכילי), ולמה לא השביע לבניו*
 שישארוהו לארך כנען מיד כמו שהשביע* יעקב, אמר
 יוסף אני שלוע הייתי במצרים והיה סיפק בידי
 לעשות, אבל בני לא יניחום מצרים* לעשות, לכך
 השביעם לכשיגאלו וילאו משם שישארוהו (מכילי):
 והעליתם את עצמתי מזה אתכם. לאחיו
 השביע כן"י, למדנו שאף עלמות כל השבועים העלו
 שיעו נוסחאות יאת בניו - בניו. * שהשביע. * מצרים.

אור החיים

למניעה לכל יעלו עצמותיו ללד שיהיו ערודים
 באסיפת הון וטעינת כסף וזהב כי ירצה כאומרם
 ז"ל (בכורות ה'): שאין לך אדם מישאל של עטן
 עשרה (י') חמורים מכסף וזהב של מצרים וזה
 יהיה סיבה למניעת הדבר, לזה אמר השביע וגו'
 לאמר פקוד יפקוד גם פקידת העושר ואף על פי כן
 תדחקו עצמיכם ותסבלו עצמותי הגם שיהיה להם
 מאמלעות כן הפסד כשיעור משאו מכסף וזהב.
 ותמלא שכן עשה משה כאומרם ז"ל (סוטה י"ג)
 שבמקום שיטעון כסף וזהב טען ארונו של יוסף

שני העעמים לא ינחם העם בראותם מלחמה וגו':
יט. פקוד יפקוד וגו'. טעם הכפל להלדיק
 חמונת הדבר. וזה שיעורו פקוד
 פירוש הפקודה שהבטיח ה' ודאי יפקוד. עוד ירצה
 לרמוז על צ' דברים על הרחקת הנזק ועל הקרבת
 התועלת, הרחקת הנזק היא הללתם מעוני מצרים
 ומעול סובלם, והקרבת התועלת שילאו ברב טוב
 לבית ישראל דכתיב (בראשית ע"ו י"ד) ואחרי כן
 ילאו ברכוש גדול, וטעם שרמז להם דבר זה לפי
 שהוא נוגע לשבועה שלא יהיה להם דבר זה סיבה

5

מסורת המדרש ואין שלוח אלא לוייה מכילתא בשלח ריש הפתיחה, תנחומא כאן א. יל"ש כאן רכו.

לְיִשְׂרָאֵל (שם יב, לא) 'קומו צאו' אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִה פְּרַעַה דְּבָרֶיךָ עֲמְדוּ אוֹ דְבָרֵי לְכָךְ נֹאמַר 'הַשְׁלַח אֶמְרָתוֹ אֶרֶץ אֵימָתִי וַיְהִי בְּשִׁלַּח פְּרַעַה' וְכִי פְּרַעַה שְׁלַחֲם בְּלַעַם אָמַר (במדבר כד, ח) 'אֵל מוֹצִיאֲם מִמִּצְרַיִם' וְכֵאן פְּתִיב 'וַיְהִי בְּשִׁלַּח פְּרַעַה' אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה פְּרַעַה מְלוּיָהּ אוֹתָם וְאוֹמַר לָהֶם הַתְּפִלָּלוּ וּבִקְשׁוּ עָלֵי רַחֲמִים שְׁנֹאמַר (שמות שם, לב) 'גַּם צִאנְכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וְלָכוּ וּבִרְכַתֶּם גַּם אֹתִי' וְאִין שְׁלוּחַ הָאָמֹר כֵּאן אֶלָּא לְוִיָּה שְׁנֹאמַר (בראשית יח, טז) 'וְאַבְרָהָם הֵלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם' L

ד. דָּבָר אַחֵר וַיְהִי בְּשִׁלַּח פְּרַעַה' אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲנִי כְּתַבְתִּי בְּתוֹרַת (דברים כב, ז) 'שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ' וְאַתָּה שְׁלַחְתָּ אֶת הָאֲבוֹת וּבָנֵים

הַשְׁלַחַת לְיִאֹר אַ שְׁנֹאמַר (תהלים קל: אַת פְּתַךְ וְאוֹרִישׁ ה. דָּבָר אַחֵר (שיר ד, יג) 'שְׁלַח לְאַחַד שְׁהִיָּה לוֹ וּמְכַרְהָ לְאַחַר עִמָּ מְתוּכָה וּמְצָא תַחַ שׁוֹרוֹת נִטַע כֶּהָ פְּ עַל קְנִיָּם כֶּנֶה מִגְּ

תקח לך", שהמוצא קן אלא לשלוח לחפשי ורי שלחת את האבות - השלחת - אותם - לחפשי, אלא - לים, ים-סוף: "ונער פרעה ומת בים סוף אלא שמי עשית "לקחת בנים", וא את בתך ואוריש לה ד"א זוטא, א. ועוד).

ה. דבר אחר: (בסימנים א-ב), הדא-ד שהקב"ה משבחה: "גן נ כפרים עם נרדים, נרד וכו באר מים חיים", וכאשר צרורות - שברי אבני זה אין בה שום ערך, עו "בדמים מועטים" ויל"ש כ ומצא תחתיו - מקו טובה ופוריה, נטעה גו נטע בה כל מיני בשו - שיהיו כל-נטיעותיה מגדל בתוכה - שי

ואמר להם ישראל: "קומו צאו מתוך עמי", ואז - אמר לו הקב"ה: מה פרעה, דברייך עמדו או דבריי? ! לך נאמר: "השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירץ דברו", כשהקב"ה שולח את אמרתו לארץ מיד במהרה מתקיים דברו, בכוחו הגדול, ואמר "השולח", לרמוז: אימתני - היה כן, כשאמר לפרעה להיות השולח את ישראל ממצרים, וזהו שנאמר כאן: "ויהי בשלח פרעה", לומר לך: "הפה שאמר "לא אשלח" חזר ואמר: "אנכי אשלח אתכם" (מכילתא כאן ותנח"ו שם), ולכן אחז כאן הכתוב בלשון "בשלח", כנגד מה שאמר הוא "לא אשלח" על דברי ה' "שלח", ולא לומר שהוא בעל המעשה לשלח את ישראל ממצרים, שכן - וכי פרעה שלחם, והרי - בלעם - הרשע, שבלק שלח אליו לאמור לו (במדבר כב, ה): "הנה עם יצא ממצרים", כאילו מעצמו ח"ו יצאו, והוא עצמו, בלעם, שברשעו אמר (שם, יא): "הנה העם היוצא ממצרים", לבסוף נכנע ואף - אמר - על הקב"ה וישראל: "אל מוציאם ממצרים", וכאן כתיב: "ויהי בשלח פרעה" ! אלא, כתוב זה - מלמד שהיה פרעה מלווה אותם - את משה ואהרן וישראל, בצאתם ממצרים, בדרך כבוד (עפ"י מכילתא ותנח"ו שם), ואמר להם: "התפללו ובקשו עלי רחמים, כמו - שנאמר - שאמר להם בצאתם: "גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם אותי", שבקש מהם לבקש עבורו ברכה מה' בעת שיקריבו הקרבנות שהם הולכים לזבות, ואין - לשון - "שלוח" האמור כאן (וע"י במכילתא שם), אלא - לשון - "לויה", וכמו - שנאמר - במלאכים שבאו אל אברהם אבינו והוא ליווה אותם בדרך כשיצאו מעמו: "ואברהם הולך עמם לשלחם", והרי ודאי ששם משמעות השילוח לוויה, ולומר לך שלא בלבד שנכנע פרעה לשלחם נגד רצונו אלא אף ליווה אותם בדרכם.

ד. דבר אחר: "ויהי בשלח פרעה את העם", אחז הכתוב לשון "שילוח" ותלה המעשה בפרעה, כאילו הוא המשלח (וכדלעיל בסימן הקודם, עיי"ש), לדרוש בו בגזירה שוה ממצוה של "שילוח", שכן - אמר לו הקב"ה - לפרעה: אני כתבתי בתורה - שהיא כתובה וערוכה לפני מימי קדם (עי' ב"ר א, א; ד, ו) ועתיד אני ליתנה לישראל: "שלח תשלח את האם ואת הבנים

7 ה וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר עלתה נהר ארץ בני עמו

ה וישלח אונגדן לות בלעם בר בעור פתור ארם דעל פרת ארע בני עמיה למקרי ליה

לקט בהיר

רש"י

מנחו עליהם ללורך שעה (סס - סס): (ה) פתורה. כשולחני"י הזה שהכל מרינין לו מעות, כך כל המלכים מרינין לו ואגרוחיהם (סס - סס), ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום (סס - סס): ארץ בני עמו. של בלק"י משם היה, חכ"א היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך (סס - סס), ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה שכניחו על גוי רשע, כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אילו היו לנו נביאים חזרו למוטב, העמיד להם נביאים"י והם פרזו גדר

שינוי נוסחאות. והוא היה מתנבא ואמר לו.

שבלק וזר היינו הך (מלמד הקבלה ביד חו"ל) כחבו המפרשים זה צכה וזה צכה, וכל אחת כדאי לעצמו להכריח קבלה האמיתית, א) כבר אמרנו בלות יו"ד שאומרו צעת ההוא מכריח לומר כן עיין סס. ב) הדבר מלד עלמו יכרית, שהכחוב מספר סיבות שסבב הקב"ה שיהרג בלעם ביד ישראל, והיאך יתכן שעיקר הגורם והשוגא שהביא אותו לכל זה יעמד חי ולא יקבל שכרו. ג) גם יקשה למה דוקא זר הפקיד את צמו ולא ד' האחרים. ד) הכחוב אומר (כ"ה ו') ויקרב אל אחיו את המדינית בה"א הידועה, וכן צפ' פתחם (כ"ה ט"ו) ושם האשה המוכה, המדינית", מזה משמע

שלא היו מן החשובות שבמדיניות רק אחת. ה) כתיב (כ"ד כ"ה), "וגם" בלק הלך לדרכו, למה להיקש הזה להקישו לבלעם, גם מה זה לדרכו, ודאי שפירושו כמו בלעם הלך בחרפה ובצושה ממואב לביחו ארם נהרים כן בלק הלך לדרך עצמו למדין בחרפה ובצושה. ו) למה הלך בלעם לטול שכר צמדין הלא בלק מלך מואב שכר אותו. ז) הכחוב אומר (כ"ה ט"ו) זור ראש אומות צמדין הוא, מיבת צמדין "הוא" אין לו משמעות לכאורה, שהיל"ל למדין, או לכל הפחות היה לו להשמיע מיבת הוא, שמשמעותה שגמלא צמדין, כלומר הגם שעד עתה היה מלך מואב כבר הוא צמדין: יג) תרגום של שולחן פתורה, והעומד מוכן בכל יום להחליף מעות לכל אשר יבא נקרא שולחני, מפני שזה עבודתו לישב על השולחן ולהמתין על בני אדם, ומיבת מרינין מלשון ריבה, כלומר ממלאין ומביאין לו במרוצה במהירות ובתאוה, שצריכים תשועה ממנו ולעצמו, ולפי"ז הוא לשון ארמי, גם נתחלף האל"ף בה"א, ואין כוונת חו"ל להוציא המיבה מפשוטו, ששם המקום היה פתור, וה"א שבסופה במקום למ"ד בתחלתה, כי הלא במקום אחר הוא אומר (דבר"י כ"ג ה') ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים, אלא שקשה להם ז"ל לפי פשוטו שהוא שם העצם מה לנו נפקוחא שם מקומו, גם הלא ארם נהרים שמו, גם היל"ל וישלח מלאכים פתורה אל בלעם, שאם כבר אמר הפרט ששלח אל בלעם לא שייך לומר אחריו הכלל ששלח אל עיר פתור, לזה אמרו שהמקום קבל שמו מחשיבות בלעם שהיה שולחני פתורה לכל העולם, כלומר כשמוכיר שם מקומו מוכיר בזה שם חוארו של בלעם, אבל ודאי שאין זה פשוטו שהיה לו לומר בלעם בן בעור הפתורה, לזה מקדים רבינו מדרשו ואמר שלפי פשוטו אינו אומר שום דבר רק שם המקום (מ"ל): יד) פי' שם יושבים ודריס עמו של בלק, כי משם הוא בא ושם נולד והוא עמה במואב שאינם בני עמו, ואמר הכחוב זאת, שבילדותו של בלק שהיה אז יושב בפתור ביחד עם בלעם היה בלעם בן בעור אוחו שעמיד הוא למלוך, וזה מה ששלח לו כי ידעתי את אשר תבצר מצורך, גם מודיע בזה שאין בלק מילידי מואב, אבל אין לומר שפתור היא ארץ בני עמו של בלעם, כי פשוט הוא אם הוא יושב שם מן הסתם שם נולד והם בני עמו בלא הודעת הכחוב, ויותר היל"ל ארזו שכולל בין לידתו בין ישיבתו, ובכלל מה משמיענו בזה (ג"א): טו) אין הפי' שהיה נביא קבוע או אפילו

אור החיים

ה. וישלח וגו' אל בלעם וגו'. הולך להזכיר שם אביו בן בעור, גם להזכיר מקומו פתורה אשר וגו' ארץ בני עמו, להודיען הזריזות שעשה בלק הרשע בשליחות זה כדי שיבא לידי גמר חקף ומיד, לזה פירש לשלוחים ואמר בן

אור בהיר

יד) בני עמו של בלעם ויודעים אותו שם, ואם לא ימנאוהו יכולים לדרוש עליו.

למימד הא ע

העולם, שבתחיל להם ענה להפני הקריאה היתה ממון הרבה: ע שינוי נוסחאות. צמדין מעלות נשגבות יי והיאך יעלה על ה את עיני בלעם הו נביאות דרך פיו; וכו', אבל אחר ש מאמין, וזה ברור "רשע", ואפשר; בכישוף ובכח הט אנדרלמוסיה ע"י שלא ע"י נביאתו הוא, שהלא ראינו כ"י, שהוא במקו

ימנא האישי

לקרוא לו:

לומ עצמו של בלעם והכוונה צ' דגה עם ילל אומר שילחו ישראל ו אומר הנה י ויתבאר הענין שאמרו ג' יוט הבה נתחכמה יעץ עליהם ר עבד לצרות מו

יט) מיותר הוא ויכס. כב) ו אללי. כד) פ

לְקַרְאֵלּוּ לְאֹמֵר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם

רש"י

לקט בהיר

העולם, שבתחלה היו גדורים* בעריות¹⁰ חכה נתן להם ענה להפקור עצמן לזנות (שס - שס): לקרא לו. הקריאה היתה שלו¹¹ ולהנחתו* שהיה פוסק לו ממון הרבה: עם יצא ממצרים. ואם תאמר מה

נביא ארעי בהשראת שכינה מו"ש כמו קטן שבנביאי ישראל חס אפילו לחשוב כן, שאפילו יהיה גוי אחד שומר כל המורה ומנות מאמין בימודו של עולם טהור ומוזל מכל פגם ומיאוס, כבר פעל מרע"ה ונפלינו אני ועמך וגו' שלא יהיה לו השראת שכינה כלל, ואפילו בישראל מנו חז"ל כמה

שיעור נוסחאות • צועק בעריות שהיה אסור להם. • להטאות.

מעלות נשגבות יהיו לו עד שיכול להאמר עליו נביא הוא ואליו תשמעון, וחד מנהון שלא יעבור אפילו מנהג קל שבש"ע, והיאך יעלה על הדעת שמקור הטומאה הזו יהיה לו השראת השכינה חס מלהזכיר, והעד על זה דכתיב פסוק ל"א ויגל ה' את עיני בלעם הרי שבלל גילוי מחמת עצמו לא ראה אפילו מלאך (רמב"ן), אלא שפעמים היה הרגון דוקא שיבוא דברי נביאות דרך פיו של טמא זה, מטעמים שונים, מפני קידוש השם או מפני טובת ישראל או להטעות אותו ואת שומעיו וכו' וכו', אבל אחר שפסק דברי הנבואה מפיו חזר להיות טמא ומטומאה מין ואפיקורם שאפילו במציאות כל יכול לא היה מאמין, וזה ברור ופשוט מוסכם פה אחד מכל המפרשים, אך צריך לדעת היאך נמיישב קושייתו של רבינו שאמר על גוי "רשע", ואפשר שאדם אחר לא יאומן בנבואתו, כי מי ישיגה עליו אפילו אומתו ומשפחתו, אבל רשע זה היה גדול מאוד בכישרון ובכח הטומאה דסטרסא אחרת ומפורסם במעשה נסים ונפלאות, וכו האמינו (בד"א): טז) אחר המבול שהיה אנדרלמוסאי ע"י שהשחית כל בשר את דרכו, ואין להקשות א"כ אדרבה עתה יש להם פתחון פה שבלעם פרץ להם גדר, שלא ע"י נביאתו פרץ הגדר, כי אדרבה אמר להם בפירוש אלהיהם של אלו שזוגי זמה הוא (מהרש"ל): יז) שמיותר הוא, שהלא ראינו שקרא לו ועתה לכה נא, אמת שאם אומר לקרוא אין עוד מיותר חכמה לו, כי בן הלשון, קראו לו (שמות ב' כ'), שהוא במקום חכמה אותו, אלא בכלל מיותר (מ"ל), אלא רמו לו קודם מאמר השליחות שלא רק שישלם לו שכר טרמו

אור ההיים

ימלא האיש צביתו והם יודיעום מקום אשר ימלאוהו סס:

לקרוא לו. נחמכם בתחילת מאמר השליחות לומר כי מה ששולח אחריו הוא להנחת עצמו של בלעם כי הוא רוצה לעשות עמו טובה, והכוונה בזה לרוץ אחר הנחתו בלא עיכוב:

הנה עם יצא וגו'. צריך לדעת אומרו הנה. גם אומרו יצא וכי לא ידוע הוא לכל העולם שיצאו ישראל ומה גם לבלעם שהונרך להודיעו, גם אומר הנה כסה שהיה לו לומר ויכם וגו' (א) ויחצאר הענין על פי דבריהם ז"ל (שמו"ר פ"א) שאמרו ג' יועלים היו לפרעה כשאמר על ישראל הבה נתחכמה לו ואחד מהם הוא בלעם והוא אשר יעץ עליהם רעה ובכשפיו העמיד כישוף לכל יוכל עבד לצרוח ממלכיים והיה מוצטח כי לעולם לא יצא

עם ישראל ממלכיים, ולזה שלח לומר לו הנה עם יצא ממלכיים פירוש הפך הידוע ובעל פהי הכשפים, ואפשר כי בלעם היה מצטיח את בלק שלא יצאו ישראל משם עולמית ולזה אמר לו הנה יצא, ואומרו הנה כסה את עין הארץ נחכוון גם כן נגד מה שיעץ עליהם צמועלוהיו הרעים למען ענותו למעטם, גם להרוג זכוריהם ולשקע הבנים הנה הוא הפך הדברים שלא בלבד שלא נתמעט אלא אדרבה נתרבה עד למאד, והוא אומרו הנה כסה את עין הארץ. ואומרו והוא יושב ממולי. נחכוין בזה לומר שניכר מתוך מעשיו ששמים פניו למולי להורישני, ותמלא שאמרו רז"ל (מ"ר כאן) שישראל היו מראים עצמן מזויינים בכלי זיון נגד מואב מעטם חליפות הרשום צָשָׁס"י) כידוע, ומזה הרגיש כי כונתם להרע להם. וטעמו של בלק ששלח

אור בהיר

יט) מיותר הוא, שהלא אמר בתוך השליחות ועתה לכה נא. כ) שנראה שנעשה פתאום. כא) שזה דבר נוסף, יצא ויכם. כב) וא"כ אין זה דבר נוסף על הליצה, שהם ב' דברים, עשה כישוף ולא הועיל, יעץ ולא הועיל. כג) ולא אמר יושב אצלי. כד) פי' הגם שלא היו ראשים להלחם עם עמון ומואב, אבל להפחידם עשו צמואב, מחמת חליפות שעשתה אמת בגמיחה

הנה כסה את עין הארץ והוא יושב ממלינו ועתה לכה נא ארהלי את העם הזה פי עצום הוא ממני אוכל נכה

הא חפא ית עין שמשא דארעא והוא שרי מלקבלי ויכען איהא כען לופי לי ית עמא הרין ארי תקור הוא מני מאים אכול

לקמ בהיר

רשי

אלא ממון הרבה שידע תאות ממון שלו וכדי שירוך מיכף אפילו לא יחשיב שליחות בלק (אודה"ח): יח) רלונו לומר שהרי בהכרח שבי דברים שלא לו כאן ויחיתם ממלרים הזדעה לעצמו הוא שאל"כ מה נפ"מ יאל או לא יאל העיקר שעם אחד כסה את עין הארץ ולמה לא סיפר לו שעם זה נא למלרים מעבר הנהר ולזה הוא אומר ב' פעמים מיבט

מחוקק"י (סס - סס): הנה כסה את עין הארץ. סיחון ועוג שהיו שומרים חותנו"י עמדו עליהם והרגום (סס - סס): והוא יושב ממלי. חסר כתיב"י, קרובים הם להכריתני, כמו (תהי ק"י"י) כי אמולם (סס - סס): (ו) נכה בו. אני ועמיי"י נכה זהם, דצר

הנה שהם ב' מודעות, ולא אמר יאל וכסה, והכוונה בזה פשוט לפסר גבורתם והלחמתם וסייעתא דשמיא שלהם, וע"ז יפול הקושיא מה מויקן, מה לך ולהלחמתם, לזה אמר שכמו את עין הארץ, פי' ההלחמתם נעשה בי וכל העולם, שאלו כסו את עין הארץ בזה נעשה יחיתם ממלרים תוספת פחד עלי (ג"א): יט) נקראו השומרים עין, לפי שעין הוא השומר הראשון לאדם שלא יבא עליו שום רעה וזון (ב"ב), ואין זה פשוטו, פשוטו פשוט הוא, ואין לריך רבינו לאומר, שרבים הם ובדרך גוזמא כסו כל הארץ, וכמו ויכס את עין כל הארץ (שמות י' ט"ו) שנמכת ארצה, ויש לפחוד מהם, אלא לא די לרבינו פשוטו, שאל"כ היה לו לומר בלשון הוזהר הנה מכסה, לא בלשון עבר כסה (מ"ל), ועוד שעיקר חסר מן הספר, שהלא הכתוב העיד שצא לו הפחד ממפלת סיחון ועוג דכתיב בלק וגו' (ג"א), אלא ודאי כשאלו את בזה הלשון הימה כוונתו גם על הדרוש, וכן הוא בכל מקום כשדרשו חז"ל דרושים כזה אין רלונו להוציא הכתוב מפשוטו, אלא לומר שהיתה הרצון גם על בין השורות (בא"י): כ) ר"ל כמו שנקוד בשורוק ממלי הוא מלשון אל מול פני המנורה, אבל בעבור שלא מלינו מיבט זאת בניקוד כזה כי בכל מקום הוא מלא בוא"י המלאפוס"ם ניתן לדרוש כאילו נקוד בחיריק"ק והוא מלשון מילה וכריתה, וממה שאמר "יושב" יאל שהם קרובים, כלומר ישיבתם אלני הוא להכריתני, אבל פשוטו ידוע, ולא די לרבינו פשוטו שהיל"ל אלני, כי מול פירושו לעומת ויכול להיות מרחוק (מ"ל), ולפי הדרוש לא אחי ספיר מ"ם של ממלי שהיל"ל למלי (ב"ב), ועיין באות הקודם, וכן הוא כאן ובכל מקום: בא) כלומר הוא מלשון הכאה והגו"ן בו שימוש וכינוי להמדבר צעד עצמו בתוך הרבים (רא"ם), וחסר בו נו"ן אחת ששרשו נכה אלא שהדגוש שבתוך הכ"ף ממלא התסרון כאילו כתב נכה (בא"ד), אבל דחוק הוא שהרי התחיל בלשון יחיד "אוכל", והיל"ל נכה או אוכל להכות (מ"ל), ולפי דרך ראשון זה בהכרח לומר

לאנתא ביה קר ארעא ארי ידע מקברו ודי תלום

אחר לשון משנה ק"ה) (כלומר או ב"ר): בי ידעו שזרחתו להכות בידם. כל מיני שנינו נשחאות מעוט

שנתקיימה זו צבלי לעשות כישוף, והו

לומר חיבת לי"ה והכוונה בזה של נקמה בזה ומ הפעולה חכך וו ורמז עוד במאו בלק כאומרם ז אפילו לי שכר אוחס, ואם תאל לזה אמר כי עו אחד ענין החוזר זה ברכתו עלום פירוש ואחר כל גדר ספק זה לל גם נחזון לומ כלדיקים ואגרז ארה לי לארר מיחת כזבי צבו ושם נפל בחרב כרגו וגו' ואת למואב כי מוצו דבר אלא בלחנ

הוא בקשה, היה צר עליך. ל) ולא

אור החיים

דברים אלו בשליחות לבלעם"י, ללד שחש שיאמר בלעם למה לי ללכת שמה ויכול אני לעשות המעשים שיש צידי לעשות במקום שהיה בו, גם חשש בלק שירגיש בלעם בכשפיו לדעת כי לא ירעו ולא ישחיתו בגבול מואב ולא ירלה לבא ומשם ישלח לומר להם כי העם לא יזורו אותם ולא יתגררו בם, לזה הקדים בתחילת השליחות ואמר הכה עם וגו' הנה כסה וגו' לומר שאין לסמוך בענייני עם זה על אשר יגידו עליהם הכשפים שכרי אמרת לא יאל

אור בהיר

שם זה לצנה. בדה) הלא לריך להחניף לו כדי שיבא, לא לבזומו בדברים. ב) פשיטא, שאם לא עכשו אימתי. ב) ואם

מִמָּרָא דִּי אֱלֹהֵהוֹן בְּמַעְרָהוֹן וְשִׁכְיִתָּ מִלְּפָהוֹן בִּינְיָהוֹן: כב אֱלֹהָא דְאַפְקֵנוּן מִמְצָרִים

בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ וְתַרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ: וְכַב אֵל מוֹצִיאָם מִמְצָרִים →

רש"י

שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זו מתוכן (סס - סס): ותרועת מלך בו. לשון חיבה וריעות^ל, כמו (ש"ב ע"ו ל"ו) רעה דוד אוהב דוד, ויתנה למרעהו (שופ' ע"ו ו'), וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהו ביניהו: (כב) אל מוציאם ממצרים. אחת אמרת הגה עם יאל ממלרים לא יאל מעלמו^ל אלא האלהים

לקט בהיר

(לג) ואינו מלשון כלי זמר מרועה ושופר (במ"ח): (לד) וא"ת מה נפ"מ באיזה אופן יאל, לזה אמר כחוקף רוס וגובה שלו, ר"ל הניחה לא היתה כח וגבורה לפי דרך הטבע, אלא היתה כפי כח המוליא צ"ה, כי כח הפועל נגפעל (ג"א), וא"כ איך יסלק על הדעת לעמוד כנגדם ולקלס ולמנעם מלנח אל הארץ, ויש גורסים בחוקף רוס שלו צנ"ת, והענין היינו הך:

אור החיים

מקפיד על רשע שבעולם מהאומות וזוה אינו מאבדס גם אינו יגע^ל צבירת עולמו וצנשיאת עול לכל הדברים הנריכין לעולם, והוא אומר לא הביט און שיש בעולם צביל יעקב, גם אינו רואה עמל שעמל כביכול צבילת העולם וצמזמזותיו וצסיפוק נרכיו הכל אינו חש לו צביל ישראל, והוא אומר בישראל צביל ישראל, וכן תמלא שאם ישראל הולכים בדרך התורה והמלכות ה' נותן עונו לעולם וניזונים ונחיים גם האומות יחד, ומעתה המצקשים לעקור אומה זו מצקשים לאבד העולם ויושבו. עוד נחכוון צאמרו ולא ראה עמל בישראל כי הצדיקים כל לפופם עושים צו נחת רוח לה' ואינם מיגעים אותו כביכול^ל על דרך אומרנו (מלאכי צ') הוגעתם ה' בצדריכם, ולזה אמר ולא ראה עמל בישראל:

לומר אלהיו שלא תחשוב שאם ה' ייסרהו ישוב אחור, לזה אמר אלהיו שהגם שייסרהו על משמרת אהבתו יעמוד, וכנגד כח ההמון הנקראים צס יעקב אמר ותרועת מלך צו שהוא ירא לא המשפט^ל. עוד ירצה לומר שצח השגתם שלא צחר ה' לשכן שמו אלא עמס, ועוד שעשה צהם כח עליון שיכולין לאבד כל מה שנותנין צו עיניהם כמלך עולם, והוא אומר ותרועת מלך צו פירוש אין נריכין שה' יאבד קמיהם אלא צהם עלמן יש הדרגה זו. וכן תמלא שהצדיקים כל מקום שנותנים צו עיניהם להשחית צכל הנצראים הם צעלי היכולת. עוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות ס"א): על רצי עקיבא שהיו סורקים צשרו צמסרקות של צרל והיה מאריך באחד וכו', והוא אומר ה' אלהיו עמו פירוש מדצק נפשו צה' אלהיו צתכלית החיבה הגם שתרועת מלך צו צשצט צרל שסורקין צשרו, ואפילו צזמן עלמו שהשצט צו שהיו סורקים וכו' אף על פי כן ה' אלהיו עמו: **כב. אל** מוליאם ממלרים. אמר מוליאם^ל ולא הוליאם, הגם שרז"ל אמרו (ברכות ל"ח). דאפיק משמע והוכיחו מכאן אף על פי כן

אור בהיר

הקדושה אמרה כן. קעח) פי' אינו מואם. קעט) פי' כל המרצה הרי זה משוכח לעשות מענוג לפניו כביכול, ואינו מואם צרוז דיפורס. קפ) בא למחן הכפל, והשינוי. קפא) ויהיה פי' מיצח ותרועת מלשון תרועם צשצט צרל, כלומר מכה, שצירה, ורנינה, וכן צדך ה' והג'. קפב) לשון הוזה.

כְּתוּעַפַת רְאִים לֹוּ כִּי לֹא-נַחֲשׁ
בְּיַעֲקֹב וְלֹא-קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל כְּעַת
יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מִה־יַּעַל אֵל:

תוקפא ורומא דיקיה: כג ארי לא
נחשיא צבן דיימב דרביית יעקב
ואף לא קסמא רען ברבות בית
ישראל בעדן יתאמר ליעקב
ולישראל מה עבר אלהא:

לקט בהיר

רש"י

הוֹלִיֵאִם (שס - שס): כְּתוּעַפַת רְאִים לֹוּ. כְּתוּקָף *
רום^ל וגוֹבָה שְׁלו (אונק), וכן (אויב כ"ב כ"ה) וְכַסֵּף
תוּעַפּוֹת, לְשׁוֹן מַעוֹת הַמַּכָּה*, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׂהוּא לְשׁוֹן
(ברא' א' כ') וְעוֹף יַעֲוֹפֵף^ל הַמַּעֲוֹפֵף צָרוֹם וְגוֹבָה,
וְתוּקָף רַב הוּא זֶה, תוּעַפַת רְאִים עֵפִיפַת גּוֹבָה, דְּבַר
אֲחֵר תוּעַפַת רְאִים תוּקָף רְאִים^ל, וְאוֹמְרוּ רְבוּתֵינוּ
(ג' ע"ג ס"ה): אֵלֹו הַשְּׂדִים: (כג) כִּי לֹא נַחֲשׁ בְּיַעֲקֹב.
כִּי* רְאוּיִים הֵם לְצַרְכָּה שְׁאִין צָהֵם מִנַּחֲשִׁים
וְקוֹסְמִים (מ"ה): בְּעַת יֹאמֵר לְיַעֲקֹב וְגו'. עוֹד עֲתִיד
לְהִיֹוֹת עַת כַּעַת הַזֹּאת^ל אֲשֶׁר תִּגְלַה חֵיבַתָּן לְעִין
כְּלִי^ל שֶׁכֵּן יוֹשְׁבֵינָן לְפָנָיו וְלוֹמְדִים תּוֹרָה מִפִּיו וּמִחִילָתָן
לְפָנָיו מִמְלַאכֵי הַשְּׂרָתָה וְהֵם יִשְׁאַלֹוּ לְהֵם מַה פִּעַל אֵל
(ח'ה) שְׂנֵאֲמַר (י' ע"ג) וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת
מִוְרִיךְ^ל (תנ"ח - כמ"ד), דְּבַר אֲחֵר יֹאמֵר לְיַעֲקֹב אֵינוֹ
לְשׁוֹן עֲתִיד אֲלֵא לְשׁוֹן הַוּוֹה^ל, אֵינוֹס לְרִיכִין לְמַנְחֵשׁ
שֵׁנִי וְנִסְחָאוֹת * בְּתוּקָף רְאִים. * חוּא. * כְּלוּמַר.

לה) אל"ף והוא"ו מתחלפין, ראם כמו רוס, ותועפות
מלשון תוקף עוז וגבורה, ומביא ראייה מאיבז שאמר וכסף
תועפות לך שפירושו המקום יהיה תוקף ועוז שלך כמו כסף
לבעליו, וכן כתיב (תה' ל"ה ד') ותועפות הרים לו
(ראב"ע), ומה שהוליא רבינו תיבת ראם מפשוטו ולא ניחא
ליה לפרש שהוליאם ממזרים בכחו הגדול הנמשל לתייה
ששמה ראם, משום שעתידי הוא לפרש בשם הספרי צפרשת
צרכה פסוק (ל"ג י"ג) וקרני ראם קרניו שור כמו קשה ואין
קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כמו קשה
(ש"א): לֹוּ רְלוּנו לומר אמת שענינו תוקף ועוז אבל
הלשון הוא משורש יעופף, ואמר, שאל חתמה שהכתוב
משממש בלשון יעופף על ענין תוקף וחזק, כי תוקף רב
הוא זה לעוף למעלה באויר עד טבע הטבעי המושך את
המשא למטה (רא"ם): לֹוּ ווי"ו טי"ו בלע"ו, והיא מן
חיה גדול בקומה ולו קרניים גדולות גבוהות ומדודות
ומטילים פחד על כל רואה אותם ולזה נקראו השדים בשם
ראמים, ואמר שכן ועוז של הקב"ה כתוקף השדים, והכוונה בזה, שכבודו ממלא כל עלמין ולית דבר מובדל ומופרש מניה כי
אין דבר בלעדו ואפילו כח הסטרא אחרת שדים ומזיקים הגם שהם בחינת אחוריים המהפכים רלונו כביכול, אעפ"כ הוא
עיקר ושורש הכל וכחם רק מכחו יתב', לזה אל תדמה בנפשך בלק בלא עליהם כניסוף ושדים כי תוקף שדים למלכס של
ישראל וגואלס (מ"ל), ויש לבוין זאת בדברי רש"י שם בניטין שכתב כתועפות ראם לו להקב"ה יש לו תועפות ראמים
למשלחו וליפרע פורעניות בשליחותו עכ"ל, ודברים אלו הולמים כל מה שכתבנו: לֹוּ אמר כעת הזאת, לפרש קמ"ך
הידועה שתחת הכ"ף שהוא כמו קָעַת, והעת הידועה היא עת הזאת שכבר דברנו ממנו ה' אלקיו עמו ומרועת מלך בו,
כלומר שיש להם השראת השכינה, ואמר "עוד" עתיד להיות ולא די לומר עתיד להיות, לפי שהשראת שכינה שיש להם עתה
הוא קטן לגבי מה שעתידי להיות, והכ"ף הדמיון הוא רק להשוות ולדמות שזו השראת שכינה וזו השראת שכינה, אבל לא
במדריגה שזה (רא"ם): טל) שהכתוב לא אמר כעת יודע ליעקב מה פעל אל אלא יאמר כל העולם ואפילו מלאכים, שגם
בזה יהיה לו במדריגה יותר שעתה הוא בינו לבין עלמן ועתידי להיות לעין כל (רא"ם), ופי' זה קלת דחוק הוא כמו שאמרנו
שאין לו שום חיבור על מה שלפניו, ושייך אללעיל אפסוק כ"א, משא"כ לדרך הב' (מ"ל): מ) זה הקב"ה המלמדך
להועיל (רש"י): מא) פי' הגם שפירשנו אותו על לעתידי משום שזא ההוה במקום עתיד, אבל באמת יאמר לשון הוה

אור החיים

יותר משמע לשון עבר אם היה אומר הוֹלִיֵאִם.
ונראה על דרך אומרם ז"ל (פסחים קט"ו): בכל דור
ודור חייב אדם לראות את עלמו כאלו הוא יאל
ממזרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל
ליל פסח מתבררים נוחות הקדושה מהקליפה
ונוספים בשם בני ישראל והיא הבחינה עלמה של

כד הא עמא ב
יתנמל לא י
דיקטור קטור
וקוסם* כי בכל
מה פעל הקב"ה
וקוסמים אלא כ
גזירת המקום ל
שם, ואונקלוס ו
יקום וגו'. כשה
כלביא^כ וכארי
לינית לקרוא את
ישכב. כלילה ו
מזיק הבא לערו
ומפקיד רוחו כי
הקב"ה שומרם
(שם - שם), דבר
כתרגומו^כ: ודו
שינוי ונחמות * לחשו ו
מפי' * להניח תפילין וק
(בד"א): מג) ו

לכחינת הניחוש
ראש הקליפה כי
ישאר ממנו צי
ואת רוח הטומא
בחינת עומאה ל
שלמות המעלה ו
והוא מה שגמר
ואמרו רז"ל (מד

כד. הן עס ו
שצח)
כורחו, שבלעם
כלביא יקום וכ
קימתו ראשונה
להיות חסר כת
אלא כלביא יקוו
קפג) פי' ישוף

לחבירו שייך לומר דלא חלוט ליה הזמן ועידן אבל קמי שמיא הא גלוי העת והרגע אימתי יוצא וכו' אם כן למה לא אמר לו

הרגע. אלא ודאי דאמר ליה בחצות ואתי איהו וכו' :

פֶּרֶשֶׁת בְּשֵׁלַח

7 ← (ט) במדרש (שמו"ר כ, ג) ויהי בשלח פרעה את העם וכי פרעה שלחם והלא בלעם אמר אל מוציאם ממצרים וכו' (נמדנר כג, כז). והנה כל איש מכיין ישותומם ויתפלא על דברי המדרש הללו למה הביא ממרחק ממה שאמר בלעם הלא בסוף פרשה הקודמת כתיב כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים (י"ג, טו). ועוד כתיב שם כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים (ט"ז, ט). וגם בעשרת הדברות נאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (ט"ז, כ). ובפרשת ציצית כתיב גם כן אני ה' וגו' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים (נמדנר טו, מ). ואם כן למה לא מקשה המדרש מן הפסוקים הללו רק דמקשה ממה שאמר בלעם. ויש לפרש דהנה איתא במדרש (והר"מ"ג 6, 6) דכל מקום שנאמר עם זו ערב רב. אם כן יש לומר דמן הפסוקים הנזכרים לעיל לא היה יכול המדרש להקשות דהוה אמינא דשם קאי אישראל שהקב"ה הוציאם וקרא דויהי בשלח פרעה את העם קאי אערב רב דהא כאן כתיב עם. אבל ממה שאמר בלעם שפיר מקשה דהנה איתא שם במדרש (מנחמא נמדנר כג, כז) וברש"י דבלעם אמר לבלק אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים לא יצא מעצמו אלא אלהים הוציאם וכו' עיין שם. אם כן לפי זה שפיר מקשה דקאמר

ויהי בשלח פרעה והלא בלעם אמר אל הוציאם. ואין לומר דהקרא ויהי בשלח קאי על ערב רב כנזכר לעיל ובלעם אמר על ישראל. זה אינו הא הוא אמר זאת כנגד דברי בלק והא בלק אמר עם יצא ממצרים דמשמע נמי הערב רב. אם כן על כרחך מה שאמר לו בלעם קאי גם כן אף על ערב רב שהקב"ה הוציאם. ושפיר קשה אמאי אמר כאן ויהי בשלח פרעה. ועל זה מתרץ המדרש שהיה מלוה אותם וכו' :

(ע) איתא במדרש (מכילתא נ"ב) שאלו תלמידיו את רבי מפני מה קברו את יוסף בשכם אמר להו משכם גנבו אותו ולשכם החזירוהו ולא נתקרה דעתם עד שהביא להם הפסוק והעליחם את עצמותי מזה אתכם (נלש"ט כ, כה). ופליאה מאד איזה ראייה הביא להם מהפסוק הזה ועיין בילקוט יהושע (נמו כ"ד). ויש לבאר בהקדם מה שהקשה בתשובת הרשב"א היאך חזרו ליוסף לשכם והלא חזרה זו אינה חזרה דהא הוה שינוי השם דבחייו נקרא אדם ועכשיו נקרא עצמות וגם הוה שינוי מעשה דבחייו היה אדם שלם ועכשיו עצמות מת עיין שם. ויש לתרץ על פי מה דאיתא בפוסקים (נ"ק נג, נומוס') דשינוי מעשה לבד אינו מועיל אלא דוקא היכא דאיכא גם

יך
גא
נא
תי
גד
זה
ות
ינ
ות
גל
זני
של
ינו
או
גר
כן
גר
יה
ים

ה
ם
א
ש
ד:
(ו)
פ
פ
ה.
ם
י
ר:
ע:
ם

ספר חנוכה הגורה
הר"י ר' גרש"ל זצ"ל אג"ק
ו"ל"א בק"ק קראקא

פנחס הוא אליהו ז"ל
 רח"ו: מכאן נראה כי פנחס הוא אליהו ממש כאמרו בקדמיתא הוית מקטרגא וגו'. ואמנם כאמרו פנחס הוא אליהו בדוגא חדא נראה שהם ממורגת אתה ואלהיו הואכח דפנחס אבל אינו הוא עצמו. וכן מ"ש אח"כ ופנחס ויהושע ואלהיו, נראה ג"כ שאינו הוא עצמו. ולע"ד נראה ושמו סוד זה כי בעת שהרג פנחס את זמרי, פרחת נשמתו וכדן עליו בגוויה נשמות נדב ואביהו שהיו תרי פלגי נפא ונשמה אחת יקראו כנודע. וירעה כי אין יכולת לשתי נשמות להיות בנפח אחד. אבל נשמת פנחס לא יכלה לשוב אליו עוד והיתה משוטטת בעולם או בג"ע הארץ עד זמן אליהו ואז נכנסה נשמת פנחס באיש אחד שהיה נקרא אליהו מתושבי גלעד ואז היה פנחס הוא אליהו. ואפשר כי כמו שקרה לפנחס עם נדב ואביהו כן קרה הענין לאיש ההוא הנקרא אליהו כפי שחכנס בו נפש פנחס. ע"כ.

שם ולא היה נאה לה להיות שם ובגין דאבא הוה ידע רחמנו דאמא וארחא דילה וכיון שאבא ידע הרחמנות של אמא והדרך שלה אמר למשה, בני רחמיאי בני אחובי עיטא, בתרווייהו בדא תדיר העצה בזה, תמיד כשניהם ודא הוא דלחישו לי בלחישו, דלא חזי לגלאה דברא לא ינדע וזהו שלחשו לי כחשאי כי אינו ראוי להגלות שהבן לא ידע מזה דהא רצועה אתתקנת וידחל תדיר שהרי הרצועה מתוקנת ויפחד תמיד אבל בתרווייהו בעיטא דא ובעיטא חדא אבל שניהם בעצה זו ובעצה אחת.

7 ת"ח. כתיב, וירא העם כי בשש משה. מאן העם, אינון ערב רב מי הוא העם, הערב רב מאן ערב רב, וכי לודים וכושים וכפתורים ותוגרמים הוו דקראן לון ערב רב, והלא מצריים הוו וממצרים נטלו מהו ערב רב, וכי לודים וכושים וכפתורים ותורגמים היו שקרא להם ערב רב, והרי מצריים היו וממצרים נטלו ואלו הוו ערבוביא דעמין סגיאין, הכי הוה ליה למכתב ערב רב עלו אתם לפי ערבוביא דלהון ואם היו ערב רב של עמים רבים, כך היל"ל ערב רב לו אתם לפי הערב שלהם אלא שמות יב ערב רב עלה אתם, עמא חד הוה ולישן חד עם אחד היו ולשון אחד אבל כל חרשי מצרים וכל חרטומי דלהון הוו אבל כל מכשפי מצרים וכל חרטומיהם היו דכתיב ביה שכחוב כהם, שם ז ויעשו גם הם חרטומי מצרים. דבעו למיקם לקבל פליאן דקב"ה שרצו לעמוד כנגד הנפלאות של הקב"ה כיון דחמו נסין ופליאן דעבר משה במצרים אהדרו לגבי משה כיון שראו הנסים והנפלאות

שעשה משה חקבל או יחמוון גב כיון שראו משה.

אמאי קן יונוס וימ תדיר חו המכשפים שירותא וחצי עדו זעירין, התשיעת

אינון עג נמיית השנ ורוחא ד ותשעים ו בכישופיה הוה ואל רב, בנין אינון וקן הם וע"ד

רב ולמה חרשין ד מצרים היו ד"ה יונס ו לערבוב שי הלילה, וע ובשעתא כל המכשו כשפיהם ב וכל אלה ו חרשין עיי מתבוננים שמשאמו מתחילה ל שעות ומ מתחילת ד התשיעת ו מהשנה הו מנחה קטנד רבבא ש גדולה) ולו בני-השעה משירותא כל-אוחס-נ השעה התע ומסכיר א הגדולים שו

ידיד ביאור המאמר נפש

עיקר הדבר, עיקר הפירוש הוא מתמצית דלתם ושבע זיני דגן לית ליה בהו חולקא אבל עיקר הדבר הוא, שאפילו מתמצית הלחם ח' מיני דגן שהם מיני קרושה, גם כזה אין לשור חלק בהם, אלא שהוא אוכל עשב. וכונת הדברים, שהרי הקליפה ניוונת מתמצית הקרושה, והוה החלק שמגיע להם. ואומר שהשור הוה שהם המירו בו את כבודם, אין בו אפילו מתמצית הקרושה ובגיני כך ובנלל שפנמו באימא, היא השכינה, אומר אימא לא הוה תמן ולא יאות לה למהוי תמן לכן אימא, היא השכינה, לא היתה שם ולא היה נאה לה להיות שם בנלל שפנעו בה ובגין דאבא וכיון שאבא, הוא הו"א הוה ידע רחמנו דאמא וארחא דילה ידע את הרחמנות של אמא, היא השכינה, והדרך שלה שהיא תמיד מעכבת את העונש. אבל כאן שלא היתה, לא היה מי שיעכב את העונש. לכן אמר למשה, בני רחמיאי בני אחובי עיטא העצה שישאל לא ייענשו היא, שחרע שהעונש שישאל מקבלים בתרווייהו בדא תדיר תמיד בשניהם, ר"ל שהעונש בא בשיתוף שניהם שהו"א מנביה הרצועה להעניש והשכינה ברחמיה באה ומעכבת. ואם יש הסכמה בין שניהם, בא העונש. וכאן שהשכינה לא היתה, ולא היה מי שיעכב הרצועה, אמר למשה לפעול. ואומר הרשב"י ודא הוה דלחישו לי בלחישו וזהו שאמרו לי ענין זה כחשאי דלא חזי לגלאה דברא לא ינדע כי אינו ראוי לגלות שהבן לא ידע מזה, ר"ל שהבן לא ידע שהשכינה כרוב החממת מעכבת. שלא להעניש, אלא מן הראוי שהבן יחשוב דהא רצועה אתתקנת וידחל תדיר שהרי הרצועה מתוקנת ויפחד תמיד אבל ר"ל אבל האמת היא תרווייהו בעיטא דא ובעיטא חדא שניהם, היינו הו"א והשכינה הם בעצה זו כשבאים להעניש, ושניהם בעצה אחת, כי רק כאשר שניהם מסכימים בא העונש.

ת"ח. כתיב, וירא העם כי בשש משה. ואומר מאן העם מי הם העם הזה שנאמר עליו וירא העם וכו'. וז"ל המקדש מלך: שעם שאלה זו, מפני שכפרשת בשלח אמר שבטי ישראל היו יחד עם הערב רב והיו נקראים העם. אבל בכאן לא יכון לומר כן מפני שאלו לא היו אלא ערב רב לבדם וכ"ש כי שיחת עמך כנוכר שם בפרשת בשלח. עכ"ל. ואומר אינון ערב רב הערב רב הם אלה שהתחילו עם כל הצרה הוה. ושואל מאן ערב רב, וכי לודים וכושים וכו' והלא מצריים הוו וממצרים היו וממצרים היו שקרא להם ערב רב, והרי מצריים היו וממצרים נטלו. ור"ל שאפילו אם היו מאומה אחרת, היה ראוי לקרוחם מצרים כמו שאמר רואנ האדומי ויחרא הישמעלי כי אדם נקרא על שם מקומו ואלו הוו ערבוביא דעמין סגיאין וכו' ואם באמת היו ערב רב של עמים רבים, היל"ל ערב רב עלו אתם ולפרש הערב שלהם, היינו איזה אומה עלו אלא, עמא חד הוה ולישן חד עם אחד היו ולשון אחד וכו'. דבעו למיקם לקבל פליאן דקב"ה שרצו לעמוד כנגד הנפלאות של הקב"ה ולבטל אותן נפלאות ע"י שיחזרו ויעשו אותן בעצמם כמו שהיה במצרים. אמר ליה קב"ה למשה לא תקבל לון ולא הודיעו המעם. ומשה חשב הטעם כדי שלא יתהנו מהנאות ישראל כיון שלא נשתתפו בצרחהם. וזהו פיוסדרול לישראל. לכן השיב משה שנדול פיוס שמו יתברך מהפסת דעת ישראל כי לא גרעו אלו מיתור שהשכיל גדולה: וזוהאמץ לבא אצל ישראל וקבלוהו. וכן אלו כיון דחמו גבורתא דילך שאינם באים מחמת שולחן מלכים אלא שראו והשכילו כח הקרושה ראלים נבר ורצו להתנייד היו כמו יתרו. וכשראה משה שה' לא חזר להשיבו קבלה באופן שאלו היו מצריים ומן החשובים שבהם. וא"כ קשה למה קראם ערב רב, אדרבה הם היו הסולח המבחרת של מצרים. וז"ש אמאי קרא לון ערב

הקב"ה במצרים תלת מותני הוו נ' מיהות היו חד דעברו בוכרין במצרים דקשילו כל אינון דאשכחו אחד שעשו הכבורים במצרים שהרגו את כל אלה שמצאו וחד דקשל קוב"ה בפלגות ליליא ואחד שהרג הקב"ה בחצות לילה וחד כד חמא פרעה מותנא בביתיה בבנוי ובעבדוי קם וזריו גרמיה וקשיל אפרכין וסרכין וכל דאמליכו ליה לסרבא בעמא ואחד כאשר ראה פרעה המות בכיתו כבניו ובעבדיו, קם וזירו עצמו והרג כל השרים והמושלים וכל אלה שיעצו לו למאן בעם עד דאורייתא אסחידת עליה דאיהו קם בליליא ממש עד שהתורה העידה עליו שהוא קם כלילה ממש כמה דליליא קשל בוכרין ועבר נוקמין כמו שהלילה הרג בכורות ועשה נקמות הכי קם פרעה בארעה דמצרים וקשל ועבר נוקמין בסרכוי ואפרכוי ואמרכלוי ובכל אינון רבכרין כך פרעה קם בארץ מצרים והרג ועשה נקמות בשלישיו ושריו ופקידיו ובכל מיני השרים הה"ד שמות יב ויקם פרעה לילה, דקם לקטלא ולשיצאה שהוא קם להרגו ולהרוס.

ויתגלה יובלא ממש ולא סטרא דיובלא. והכן, כי קין ושופר הכל לשון אורה כנודע. וכבר ידעת כי הבינה היא לעולם ימינה בערך המלכות הנקראת שמאלית, כי הנה הם ב' ידים יד ימין וידשמאל, בינה ומלכות כנודע. ואומר, הו נ' יומי שלמין יומי ולילי. הכונה הוא כי נתקשרו נ' ימים שהם נ' שעים דיבנה מצד הזכר עם נ' ליליון הם נ' שעים מצד המלכות, והו כולו שלמין כחרא.

שייך לדף מ"ו ע"ב

ולא בעאת ארעא
לקבלא לון כתב רמ"ו, ענין זה הוא כי סוד הימין הוא חסד אפילו למי שאינו ראוי, ולכן נטה יד ימינו בחיבור אל הארץ העליונה והשפיע בה בחסדו ואו ארץ העליונה אשר מכה יין ונבונה דאיה בה לא רצתה לקבל את המצרים, הסכימה לקבל. ומ"ש לא בעאת לקבלא, אינו מתייחס לארץ התחתונה כי לא שייך לחאר שהחומר העכור הזה יסרב למאמר הבורא. אך הענין כפי שזכרנו כי לא היתה הארץ העליונה רוצה לקבלם עד שהשפיע מחסדו ויר ימינו, ואו רחמה עליהם והארץ התחתונה בלעה אותם. (והענין פשוט כי לכל פעולה למטה יש שורש בעליונים כמ"ש תו"ל אין לך עשב שאין לו מלאך האומר לו גדל. וגם כאן, רק לאחר שזערה ההסכמה למעלה, בא הדבר לירי כיוון למטה בארץ הגשמיים). והטעם שרצה הקב"ה לקברם זהו, כמו שאר"ל כי המצרים זכו לקבר על שקבלו את יעקב ובניו ככבוד גדול והושיבום במיטב הארץ. וז"ס נטה יד הימין, כי הוא רמו לחת מטובם ליעקב ובניו כי לעולם כל הטובה וההשפעה היא מיד ימין בסוד הון את העולם כולו בטובו כחסד כנודע כפרשת תרומה דף קט"ח ע"ב.

שייך לדף מ"ח ע"א

מטה משה, מטה האלהים הענין כי כבר בארנו לך סוד המטה הזה הוא המלכות והוא המטה שמהו רע"ה היה מתנהג בו לעולם ולא ע"י מלאך. אך יהושע היה ע"י המלאך. ולכן אמר ברכיון אשר בידך, והרמז אל מלאך מטטרו"ן אשר אמר לו שר צבא ה' אנכי עתה באתי, אבל כימי משה באתי ולא קבלני.

אורחוי דכלבא דרך הכלב כד מחיין ליה באכנא איהו אתי ונשיך לחבריה כאשר מכים אותו במקל, הוא בא ונושך את חבירו כך פרעה. לבתר אח"כ איהו הזה אזיל בשוקי הוא היה הולך בשוק והוה מבריו ואמר, קומו צאו מתוך עמי. אתון קשלתון לכל בני מתא אתם הרגתם את כל בני העיר אתון קשלתון סרכי ואפרכי וכל בני ביתי אתם הרגתם המושלים והשרים וכל בני ביתי הה"ד ויקרא למשה ולאהרן לילה. כיון דבידכוון הוה כלא כיון שכירכם היה הכל. וברכתם גם אותי, דלא תקשלוון לי שלא ההרגו אותי ולבתר איהו בגרמיה אוזיף לון ואפיך לון מארעא ואח"כ הואבעצמו ליווה אותם והוציא אותם מארצו. הה"ד ויהי בשלה פרעה את העם וגו'.

ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף. לתקנא ארחא לאתריה לתקן הדרך למקומו ר' יהודה אמר, מאי שנא כד הוון ישראל במצרים דכתיב כמה שונה כאשר היו ישראל במצרים שכתוב שלח את עמי. כי אם מאן אתה לשלח את עמי. בני בכורי ישראל. ובההוא זמנא לא הוון גזירין ולא אתקשרו ביה כדקא יאות ובאותו זמן לא היו נימולים ולא נקשרו בו כראוי והכא דהוון גזירין ועברו פסחא ואתקשרו ביה, קרי לון את העם וכאן שהיו נימולים ועשו פסח והתקשרו בו, קורא אותם את העם. אלא בנין ההוא ערב רב דאתדבקו בהו ואתערבו בהדיהו קרי לון את העם סתם בגלל הערב רב שדבקו בהם ונתערבו בהם קרא אותם עם סתם כד"א שם לב וינוף ה' את העם על אשר עשו את העגל. ויקהל העם על אהרן. וירא העם כי בשש משה. וכן כללהו וכן כולם.

ר' יצחק ור' יהודה הוון אזלי מאושא ללוד הלכו מאושא ללוד והוה עמהון יוסי שייעא בקטירא דגמלי עטופירא בכתפייהו והוה אחס יוסי הסותר בגמלים מקושרים משא על כתפיהם עד דהוון אזלי אשכת ההוא יוסי שייעא אנתו חדא דשאר עמין דקטיר בירוקי חקלא כשהיו הולכים, מצא אותו יוסי הסותר אשה אחת נזיה מלקטת בירקות השדה אשתמיט מנייהו ואתקיף בה ואחא עלה השתמש מהם ואנס אותה ובה עליה תווהו חמהו ר' יצחק ור' יהודה. אמרו, ניתוב מארחא דא דהא קוב"ה בעא לאחזאה לן דלא נתחבר בהדיה נשוב מהדרך הזאת שהי הקב"ה רצה להראות לנו שלא להתחבר עמו תבו מארחא תורו מהדרך

ידיד ביאור המאמר נפש
 עיין בעיונים ד"ה את העם. ר' יהודה אמר וכו' ז"ל רח"ו: כוונת ר' יהודה בקיצור הוא הפך מה ששנור בפיו כי בכל מקום שזכר העם הוא ערב רב בלחודיה ואמנם ר' יהודה לא סבר בן רב בישראל נקראים העם משום דאתערבו בהרי ערב רב. ודוק וחשבת. אמנם ודאי כי העם סתם הם ערב רב כי אינם נקראים עמו יתברך רק ישראל כמ"ש כי חלק ה' עמו. ואמנם גם ישראל נקראים העם לפעמים והוא לסיבת התדבקותם בערב רב. (ר"ל שברוך שאין הערב רב נקראים עמי או ישראל, אבל ישראל

ויקרא למשה ולאהרן לילה ז"ל רח"ו: גם כאן הרגיש מה שלא אמר כלילה. וביארו ע"ד הראשון, כי קרא אליהם ענין לילה שהיא השכינה הנקראת לילה כי הלא היא הרגה כל עבריו ועמו בסיבתם והיא החריבה את ארצו. ולכן קומו צאו מתוך עמי. ושאל מהם דרך בקשה, כי **כיון דבידכוון הוה כלא כיון שכירכם היה תלוי הכל, ביקש וברכתם גם אותי, דלא תקשלוון לי** שלא תהרגו אותי. ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף.

ספר הצהר
 זמ פ"ו
 י"ג פ"ב

עד
ק
רץ
לא
כי
שון
הם
ותי
מה
לקה
חף
עבו
זנה
בול
וטא
קוח
מד.
יכל,
יתה
ירש
ילה
עד
להם
עד
אמר
שם
ילה.
זרה
את
היו
מות,
זרים
היד
ניחס
זומר
הוא
זמות
הגיע
שכנו
זרים,
היו
לעם

מצרים, והו שהם עוררו אותו בוא ובזווג
לאומה זו אבל בענין ההתחכמות עליהם
שגרם שעבוד השכל הי' פרעה קודם, שזה
מתיחס ביותר לפרעה, וע"כ מאמר הבה
נתחכמה הי' הוא מעורר אותם. והיתה הגלות
כפולה ביד עם מצרים הוא מדינה קשה
שעבוד הגוף והנפש חזק מאד למרק החטא
מדור המבול, וביד פרעה מלך קשה הוא
השעבוד השכלי למרק חטא דור הפלגה, מלך
קשה ומדינה קשה, כברש"י (פ' יתרו) בפסוק
אשר הציל את העם מיד פרעה ומיד מצרים:
והנה במדרש (פ' בא) במצרים נמצאו ישראל
שלמים שנאמר גן נעול גל נעול ואחת
היתה ופרסמה הכתוב, אך זה הי' בענין
החטאים הקודמים מדור המבול, אבל חטא
ע"ז עדיין לא נתקן שהרי (יתוקאל כ') איש
את שקוצי עיניו לא השליכו ואת גלולי
מצרים לא עזבו. ואולי כי לזה היו צריכין
להיות ארבע מאות שנה שלמות, וזה לא הי'
אפשר כידוע, וכבר אמרנו שמפני זה היו
צריכין לחזק יד, ולא הי' כמו עובר שנשלמו
ימי ההריון שיוצא מעצמו, או כמו פרי שנשלם
גידולו באילן שנופל בעצמו, ומהאי טעמא
הי', באשר לא היו כל הד' מאות שנה, ע"כ
הוצרך לתלוש בכת, וכאמרם ז"ל כרועה
שהושיט ידו למעי בהמה ושומט עובר
שבמעיו, וע"כ תמצא שפרעה הי' מתאמץ
ומתעקש שלא לשלוח את ישראל יותר
מעבדיו, שהם אמרו שלח את האנשים וגו',
והטעם כי באשר המירוק החומרי המתיחס
למצרים נשלם יותר, ע"כ לעומתם לא הי'
צריך כ"כ חזק יד כי מעצמו נפרד כהשלמת
גידול הפרי, וכל מיאון מצרים נמשך מפאת
שהם עבדי פרעה ולא מצד עצמם:
ולפי האמור יובן מה שהיתה הגאולה גחלקת
בשתיים, נסים שביציאה ונסים שעל
הים, כי באשר המירוק השכלי עוד לא נשלם
לא הי' אפשר שהי' הכל בפעם אחת בעת
היציאה, ויש לומר שהמירוק והתיקון השכלי
מחטא ע"ז היתה האמונה שבישראל מעת
היציאה עד הים, שתיכף בעת היציאה כתיב
(ירמי ב') לכתך אחרי במדבר בארץ לא
זרועה, וזו היתה הנסיעה מסוכות ויחנו באיתם

אשר בקצה המדבר, ואח"כ ששבו לפני פי
החירות ולא אמרו איך נקרב אל רודפינו
צריכין לנו לברוח אלא אמרו אין לנו אלא
דברי בן עמרם, ואח"כ שירדו לים והגיעו
המים עד חוטמם, כי האמונה בהש"י היא
בהיפוך מחטא ע"ז, מן הקצה אל הקצה, ובוה
נתמרק גם חטא ע"ז, ונעשו ראויים לגשת
למתן תורה, וללא חטא העגל הי' נגמר
התיקון ולא היו צריכין עוד לגלות ולהשלים
את הד' מאות שנה, ומ"מ בעת קריעת ים
סוף הי' נשלם גם המירוק השכלי:

והנה שמהאי טעמא ראתה שפחה על הים
מה שלא ראו נביאים, כי אז היתה
גאולה שכלית, אבל בעת היציאה היתה גאולה
גופנית ונפשית לבד והיא מתיחסת ללב, וזו
היתה מצות הפסח שנתקשרו ישראל באהבה
לאביהן שבשמים ואתדכו למיכל על פתורא
דאבהון, ופסח פה סח, והדיבור מתיחס ללב
כמו שאמרנו בשבת הקודם, ואף שאמרנו
שמצות מילה היתה פתח המות, מ"מ מצות
מילה או היתה צורך הפסח והכל מתיחס או
אל הלב ובקריעת ים סוף הי' במוח:

ולפי"ז יובן ענין שתי השבתות, כי הנה
שבת יום השביעי הוא הנקודה
האמצעית, וע"כ ביום ראשון של פסח נפתחה
לישראל הנקודה הפנימית שבלב, וביום
ז' של פסח נפתחה הנקודה הפנימית שבשכל:

→ ולפי האמור יובן מה דכתיב בשלח פרעה
את העם, כי כבר אמרנו בשם כ"ק אבי
אדומ"ר וצללה"ה מה שעם בכל מקום הוא
לשון גנאי, מפני שהלשון עם מורה על חשכת
השכל, מלשון (פסחים כ"ז), גחלים עוממות,
שפרש"י כבויות מלשון ארזים לא עממוהו
ומתרגמינן כהה עמיא, והיינו שאו לא הי'
עדיין השכל נתמרק אלא בחי' הנפש לבד,
והשכל עדיין לא הי' בהיר, ע"כ נקראו אז
בשם עם, וע"כ נמי כתיב בשלח פרעה כי
ענין הלוי של פרעה כבר הגדנו בשם כ"ק
אבי אדומ"ר וצללה"ה שכוונת פרעה לרשעת
לבו וטובתן של הרשעים רעה היא אצל
הצדיקים, כי הי' עדיין מתאמץ להתחבר
עמם, כי לוי' היא ענין חיבור, וחשב עוד
למשכם ברשתו חזרה למצרים ע"י שיכניס

בהם מחשבות רעות. והוספנו עוד לומר שבאשר פרעה חי' מכשף גדול רצה להכניס בהם רוח רעה המעבירה את אדם על דעתו ועל דעת קונו. אך כל זה נצמח מפאת שלא חי' נגמר המירוק מכל וכל, כי באם חי' נגמר המירוק לא חי' לו שום חיבור עמם. ובאשר חסרון המירוק חי' בחלק השכלי וזה מתיחס לפרעה, ע"כ כתיב בשלה פרעה שהוא חי' לו עדיין קצת חיבור עמהם, אבל מירוק החלק הנפשי המתיחס ללב כבר נגמר, וע"כ לא חי' למצרים עוד שום חיבור עמהם לעשות להם לוי, וע"כ לא הוזכרו כלל, ואף שבדאי גם הם ליוו אותם, אבל הכל הוא מצד פרעה שהוא החלק השכלי ולא מצדם: L

והנה שבת היא זכר ליציאת מצרים, ובודאי נמצא בה מענין יציאת מצרים ברוחניות, וכמו שהגאולה במצרים היתה כפולה בנפש ובשכל, כן נמי בשבת יש להנפש והשכל גאולה בצד מה. וזה זכור ושמור, שזה מתיחס לשכל וזה לנפש, וזה שאנו אומרים בזמירות צווחין אף עקתי בטלין ושביתי, צווחין מתיחס ללב כמ"ש (איכה ב') צעק לבם אל ה', עקתי מתיחס לשכל שהוא בלי אומר ובלו דברים אלא שמרגיש ומיצר במה שכחות הרע מעיקים להשכל, ובשבת שניהם בטלין ושביתי, וזה חדו סגי ייתי ועל חדא תרתי נהורא לה ימטי, היינו שתרתי נהורא שהיו בעת היציאה ועל הים שהיתה נחלקת הגאולה לשתיים, בשבת זוכים לשניהם יחד, וברכאן דנפישין כנגד בית מצרים וביזה הים, שכבר אמרנו שכמו שהי' בגשמיות כסף וזהב חי' ברוחניות חלקי קדושה שהיו שייכין לכל אחד כפי שורש נשמתו, כן הוא בשבת איש על מחנהו ואיש על דגלו:

ברש"י איקטורין שלח עמהם וכו' וראו שאינם חוזרין למצרים באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, ויש להבין למה שלח האיקטורין עמהם הלא פרעה שלחם לגמרי, כבמכילתא שאמר לו משה רצונך שיכלו ממך המכות אמור הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם, התחיל צועק לשעבר הייתם עבדי פרעה עכשיו אתם עבדי הקב"ה, ונראה דהנה

כ"ק אבי ארומ"ר וצללה"ה הגיד דמה שאמר משה לפרעה אמור הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם, אף שעד כאן לא ביקש רק דרך שלשת ימים נלך לזבוח, ומה היתה למשה התנצלות בזה, והגיד-עפ"י דברי הש"ס חגיגה (ד'), יצא זה שיש לו ארון אחר, ע"כ לעשות החג בשלימות כמו שאמר הש"י שלח את עמי ויחוגו לי במדבר, היו צריכין שלא יהי' עליהם עוד שעבוד, ומ"מ אין מוכרח לומר שכוונת משה שלא ישוּבו עוד, עכ"ל. ומ"מ עדיין אינו מובן למה שלח עמהם האיקטורין, אם ירצו מעצמם לשוב איננו נצרך לאיקטורין, ואם לא ירצו לשוב מה יושיעו האיקטורין הרי אין לו עוד טענה עליהם שכבר שיחרר אותם, אך נראה שנואלו שרי צוען, וכמו שהגדנו בפרשיות הקודמות שממחשבות פרעה עצמן נתקיימה עצת חי' אשר יעץ לגואלם, כן נמי יש לומר שממה שנתפש לשלוח עמם האיקטורין מזה עצמו נתקיימה עצת חי', דהנה משה אמר בשם חי' דרך שלשת ימים נלך במדבר, ומשמעות הדברים אח"כ לשוב, ודבר המלך מלכי המלכים הקב"ה אין להשיב, ובודאי חי' צריך לקיים משמעות דיבורו, אך כיון ששלח עמהם האיקטורין, א"כ עדיין חי' עליהם אדנות פרעה ביד האיקטורין, וא"כ עדיין לא התחילו שלשת הימים לחוג לה' כנ"ל, שלחוג לה' צריך להיות חירות לגמרי בלי שום אדנות אחרת, ועדיין לא נתחייבו לשוב אף לפי משמעות הדברים, ואימת התחילו השלשת הימים הוא רק כאשר מרדו באיקטורין והכום ופצעים כבמכילתא, וזה חי' ביום הרביעי, ומאו התחילו לחשוב שלשת הימים, ובתוך כך הגיע מעשה קריעת ים סוף שנטבעו ביים, ובודאי שמאחר שמתו האדונים שוב לא נתחייבו לחזור, א"כ הרי כל מעשה פרעה הוא לדעתו וגחלים חי' תותה על ראשו, שאלמלא לא שלח האיקטורין היו מחויבים לחזור שלא יהי' חילול חי' שבמשמעות דבריו ובמה ששלח האיקטורין גרם שהתחיל למנות שלשת הימים מיום הרביעי, ועכ"פ אלמלא רדף אחריהם היו מסיימים שלשת הימים ביום השביעי, והיו אז מוכרחין לחזור כנ"ל.

ופרעה היו כל מעשיו לקיים עצת חי' ונראה לומר דארכע לשונות של גאולו והוצאתי והצאתי וגאלתי ולקחת היו בזמנים מתחלפין, כל אחד בזמנו, והוצאת נתקיים ביום ט"ו ניסן, וזכור ד' של פסו שמרדו באיקטורין נתקיים והצאתי אתכם מעבודתם כנ"ל, שעד אז היתה עליהם אדנות פרעה וגאלתי נתקיים על הים שאו נפטר מלחזור, ולקחתי הוא במתן תורה:

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצריים ושלישים על כולו, ובלקוטי התורד מהאריות ששר של מצרים הביא אתו כן מרכבה שלו לקטרג, השש מאות כנגד שש קצוות, וכל רכב מצרים נגד המלכות, ושלישים על כולו נגד שלש ראשונות דהיינו מוחין הנחלקין לשלישים והקב"ה הסיר את אופן מרכבותיו, עכ"ל. ובפשיטות יש לפרש שאסף יחד את כל בחינותיו וחגר את שארית כחו לעמוד נגד ישראל, ונראה שמה בא שהיו כולם בלב אחד כאיש אחד, שכמו בכלל כן בפרט, ומה נתייראו ישראל כי הכחות החיצוניים הם ענפין מתפרדין, ויתפרדו כל פועלי און, וכאן ראו שהי' בהם כח ההתאספות מכל צד, ומה עצמו באו ישראל לתשובה, כמ"ש ופרעה הקריב את ישראל לתשובה, שלעומתם התאספו כל כחותיהם, ויצעקו בני ישראל אל ה', ונראה שבשביל זה עצמו זכו לשירה שהיא התדבקות כל הכחות הנפשיים בשרשם בלי שום שיוך, כי כך היא המדה כשישראל עושין תשובה לוקחין מהאומות את כל מבחר הכחות שבהם התאזרו נגדם, ובמדרש שנמחלו כל עונותיהם מהאי טעמא הוא, כמו טהרת המקוה שהיא כלל טהרה, כמ"ש (ויקרא י"א) אך מעין ובור מקוה מים חי' טהור, והטובל בו הרי נבלע ונכסה כולו בתוך המים בלי שום שיוך, ע"כ נעשה טהור כמותם, כן היא בנפש שבדבקות הנפש בכל בחינותי, וכחותי בהש"י מקור הטהרה, נעשה הנפש טהורה כמ"ש (ירמי י"ז) מקוה ישראל חי' ואמר זיל (יומא פ"ה:) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, ואת הכה-הוה להתאסף כל כחות הנפש יחד

סוּם וְרָכְבוּ רָמָה בַּיּוֹם: ס'כב וַיִּסַּע מֹשֶׁה
 אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־
 מִדְּבַר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים
 בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם: כג וַיָּבֹאוּ
 מִקְרָתָהּ וְלֹא יָכְלוּ לַשְׁתֵּת מַיִם מִמֶּנָּה
 בְּיַמֵּי הָהֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מִקְרָה:

וַתֵּצֵא וַנֵּאחָזָא דִּילָהּ הוּא סוּסִיא
 וְרָכְבָּהּ רָמָא בַּיּוֹמָא: כב וַאֲמַל
 מֹשֶׁה יֵת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף
 וַנִּפְקוּ לְמִדְבָּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ
 חֲלָתָא יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְלֹא
 אִשְׁכַּחוּ מַיָּא: כג וַאֲתוּ לְמִקְרָה
 וְלֹא יָכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמֶּנָּה
 אַרְי מְרִירוֹן אַנּוּן עַל בֵּן קָרָא

לקט בהיר

רש"י

טו) זה פי' ויסע כמו ויהסע פועל יוצא שעשה אותם
 להיותם נוסעים, ואם לא בעל כרחם הלא כל המסעות משה
 הסיע אותם, והיו חושבים שבכל יום יוציא להם הים לבנים
 טובות ומרגליות (ילקוט): ע) תורי זהב נעשה לך זו צינת
 הים, עם נקודות הכסף זו צינת מזרים (שהש"ר), וחב
 שזה יותר מכסף, וא"ת מאין היה הון רב זה אחר שנאמר
 וינלו את מזרים, יש לומר צב' אופנים, שצינת מזרים היתה
 ממנה ששאלו איש מאת רעהו וכו' וינלו את מזרים פי'
 אנשי מזרים, אבל לא האזרות של פרעה אשר לקט ואצר
 יוסף מכל העולם, ופרעה פתח להם אזרותיו כשרדף אחרי
 ישראל וצא לפני בעל כפון ששם היו אזרותיו, כדאיתא
 במכילתא בפסוק (י"ד ז') צין מגדול וצין הים, וזה סברת
 ר' אמי בצרכות כמנודה שאין זה דגן, פי' אין עוד מפוזר
 אבל יש באזרות, או אפשר שהם חשבו שנלו את מזרים
 באשר הוציאו מהם הון רב כל אשר מנלו, אבל נאשר עוד

שס): (כז) ויסע משה. הסיטעוטי) בעל כרחם,
 שעטרו מזרים (אח) סוסיסם בתכשועי זהב וכסף
 ואבנים עוזבות, והיו ישראל מולאים אותם צים,
 וגדולה היתה צינת הים מצחת מזרים, שנאמר (מ"ד
 י"א) תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך
 הולך להסיעם בעל כרחם (המ"ח כ"א): (כג) ויבאו
 מרתה. כמו למרה, ה"א צסוף תיבה צמקום למ"ד
 צתחלתה, והת"ו היא צמקום ה"א הנשרשת צתיבה
 מרה"י, וצסמיכתה כשהיא נדצקת לה"א שהוא
 מוסיף צמקום למ"ד, תהפך ה"א של שרש לת"ו,
 וכן כל ה"א שהיא שרש צתיבה* תהפך לת"ו
 צסמיכתה, כמו (ישעי' כ"ז ד') חמה אין לי, וחמתו
 צערה צו (אסתר א' י"ג), הרי ה"א של שורש נהפכת
 לת"ו מפני שנסמכת אל הו"ו הנוספת, וכן עבד
 שינוי נוסחאות * בנבחה.

טמון אלם הכנה וכהנה, וזה דעת ריש לקיש שאמר כמנודה שאין זה דגים פי' הנייד הוציא כל מה שצילתו וסגר שאין עוד
 אבל האמת שצמנולות ים יש ויש (מ"ל): עא) פי' שורש התיבה ג' אותיות מ'ר'ה, כי זה שמו של אומן מקום, וצריך כאן
 ה"א שני לשימוש תמורת הלמ"ד, והיה צריך להיות ה"א השרשית סמוך לה"א השימוש "מרה", ומשפט ה"א השרשית
 בצופן זה להיותה נהפכת לת"ו, וזה המשפט הוא אפילו צסמיכתה לוא"ו או ליו"ד, וכ"ש צסנסמכת לה"א, שקשה למצוא

אור החיים

הם נוגעים בדבר להיותו אלהיהם:
כב. ויסע משה וגו'.^{ק"ה} פירוש נסיעה זו על פי
 משה נסעו ומכאן ואילך על פי ה':
כג. ויבואו מרתה וגו'. צריך לדעת למה
 לפעמים יקרא לה מרתה^{ק"ו}
 ולפעמים מרה, ונראה כי שם המקום היה

אור בהיר

קבג) אולי שחירושו של רש"י ז"ל צסם התחומא לא נראה לו לפי פשוטו, וסברא זו היא דעת החנא ר' יהושע צמכילתא. קבד) הגם שרש"י ז"ל מישבו צטוב טעם, עם כל זאת היה לו לומר ויצאו למרה, אלא ודאי כי מרתה שמו. קבד) אשר שמה

שמה מרה: כ
 על משה לך
 כה וצ"ל קדם
 ורמא לומיא וב

ואמה, הכה אמנו
 ז, וחמתו חיתו
 ה, ותשובתו הו
 נפעל* הוא"י,
 ואתרעמו, וכן
 האדם, מתלונן,
 יאמר בלועז דכ
 חליו צאמרו שי
 להם מקלפת פרשי
 ופרה אדומה ודי
 וראה קשי ערפו
 שינוי נוסחאות * נפעל.

מרה ולא ילכו בעל
 יא לא מתיבת שם,
 שדיני שנת עמוקים
 למה דוקא פרה, כז
 הכתוב ציחד וימתקו
 (ומן הסתם ראה כן
 מתיבת משפט כי זו
 כתיב כאשר לוך, וכן
 כאן צפסוק זה, ועי
 וחשב רש"י גם מלוא

אומרו כי מרים ו
 על העתיד ואז ו
 אמר לשחות מיו

מרה. קבג) פי'
 לשחות, שהלא מטעם
 הכתוב קראו על שם
 צפרשת מסעי אמר הו
 המקום מרה על שם ו

שמה מרה: כד ואתרעמו עמא
על משה קממר מה נשתי:
כה וצלי קדם יי ואקפה יי אעא
ורמא קמא ובסימו מנא תמן גזר

כד וילגנו העם על משה לאמר מה
נשתה: כה ויצעק אליהוה ויורהו
יהוה עץ וישלך אליהמים וימתקו
המים שם שם לו חק ומשפט ושם

רש"י

לקט בהיר

ואמה, הנה אמתי בלהה (ברא' ל' ג'), לנפש חיה (שם ב'
ז), וחסמתו חיתו לחם (איוב ל"ג כ'), בין הרמה (שופ' ד'
ה'), ותשובתו הרמתה (ש"ה ז' י"ז): (כד) וילגנו. לשון
נפעל* הוא (ע"ה), וכן התרגום לשון נפעל* הוא
ואתרעמו, וכן דרך לשון תלויה להסב הדבור אל
האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר לונן, רועע, וכן
יאמר הלועז דקומפ"ל ישניק שי"י מוסב הדבור
אליו באמרו שי"י: (כה) שם שם לו. במרה נתן
להם מקלח פרשיות של תורה שיתעסקו בהם (ע"ה) שבת
ופרה אדומה ודיכין (מכיל'י): ושם נסדהו. לעס (ע"ה) (שם),
וראה קשי ערפו* שלא נמלכו במשה בלשון יפה,
שנינו ונסחאות * נפעלו * נפעלו * ערפו.

אותה אם לא מתהפך (ג"א): (עב) מינה זו ששרשו לון
וכיוצא בו כגון הכנה ששרשו כון כשנא לומר שפעלו ועשו
נקוד אות השימוש בקמ"ץ קיינו, וכן כאן אם היה בא לומר
שפעלו ועשו הי"ל ילנו, אבל אם אות השימוש נקוד
חיריק ילנו או היקנו פירושו התפעלו, כלומר הם בעצמם
נעשו מוכנים, וגם האונקלוס אמר ואתרעמו ולא אמר
והקעמו, וגמר לומר רש"י שהגם שהכוונה שטחו דברים
כלפי מעלה, כלפי אחריהם ולא עצמם אתרעמו, אעפ"כ דרך
וקדר הדיבור להסב על עצמו כאלו דיבר בעצמו על עצמו,
ולאו דוקא בלשון עברי וארמי הוא כן, אלא בכל לשון לע"ז,
וגם בלשוננו אומרים ע"ר רעד"ט זי"ך אפ"פ
(בא"י): (עג) פי' לא למעשה אלא להלכה שילמדו

תורה ולא ילכו בטל, שהרי פרה לא עשו אלא אחר שהוקם המשכן שנאמר נכח פני אהל מועד, גם שבת לא נטווו עדיין, וזה
יאל לו מחיבת עס, שלא אמר נתן להם או כוונת אלא כשלאן ערוך להעמיק לברר ולהבהיר דיני תורה, ולזה בחר בג' אלה,
שדיני שבת עמוקים ורחבים מני ים, וכן המשפטים, גם הלכות וחוקי דיני פרה עמוק עמוק מי ימצאנו (ג"א), גם יש טעם
למה דוקא פרה, כדי שלא יקשה להם שמתהר טמאים ומטמא טהורים, שכלן במרה ראו שען מר ממתיק מרים ולזה קשרם
הכתוב ביחד וימתקו המים שם שם לו (מהרי"א - בה"ט), והנה אמר ג' דברים, פרה יאל לו מחיבת חק כי זו חק שבחוקים
(ומן הסתם ראה כן במדרש הנעלם מאתנו או אפשר שמקור דברי רבינו מיוצר לפרשת פרה ממרה חקה גור), דינים יאל לו
מחיבת משפט כי זה משמעו, ושבת מדכתיב בעשרת הדברות כאשר נ"ך וכו' פי' כבר נ"ך, והגם שגם במלות כיבוד אב ואם
כתיב כאשר נ"ך, וכן הוא דעת תו"ל במכילתא ובסנהדרין, רש"י השמיטו כאן לפי שאין הלכה זו רחבה ועמוקה, גם לא נרמו
כאן בפסוק זה, ועיקר עבודתו ליישב ולפרש פשטיות הכתובים, אבל צ"י משפטים (כ"ד ג') שנאמר ואם כל המשפטים מנה
וחשב רש"י גם מלות כיבוד אב ואם, לפי שבאמת נטווו במרה גם עליה (רא"ם): (עד) פי' תוחר להקב"ה הנזכר בסמוך,

אור החיים

אומרו כי מרים הם יי, לאל שקריאתה שם מרה הוא
על העתיד ואז עדיין לא נקרא שמה מרה וכאלו
אמר לשחות מים ממרחה, לזה הוצרך לומר כי
מרים הם והבין:

אור בהיר

מרה. קב"ה פי' שלכאורה נתינת טעם זה מיוצר, שמאומרו ולא יכלו לשחות מים ממרה, מובן הוא שמחמת מרידותו לא יכלו
לשחות, שהלא מטעם זה נקרא שמו מרה, ולדרכינו נכון הוא, שהרי אז כשנאו לשם ולא יכלו לשחות לא היה עדיין שמו מרה, אלא
הכתוב קראו על שם העמיד, ובאמת היה צריך לכתוב ולא יכלו לשחות מים ממרחה, ואם כן הוצרך לנתינת טעם, ואם האמר והלא
בפרשת מטעי אמר הכתוב ויחנו במרה ויסעו ממרה, הרי שהמקום נקרא מרה ולא מרחה, אין זו קושיא, שאפשר שאחר כך נקרא גם
המקום מרה על שם המעיין. קב"ה למה כפל, ולמה לא די לומר אז וילוו או ויאמרו. קב"ה לכן לא די לומר ויאמרו העם

נְסִיחוּ: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרַתְּ כָּל-חֻקֵּי כְּלֵי־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְּמִצְרַיִם לְאֲשֵׁים עֲלֶיךָ כִּי אָנִי

לְהַקִּים וְדָוַן וְתָמַן וְנִסְיָה: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וְהִיָּשֶׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרַתְּ כָּל-חֻקֵּי כְּלֵי־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְּמִצְרַיִם לְאֲשֵׁים עֲלֶיךָ כִּי אָנִי

לקט בהיר

רשי

שם שם לו, הקב"ה שם לו לעם, והוא נסוה לעם, ומכריע ע"פ פשוטו כר' אליעזר במכילתא ולא כר' יהושע שפירש נסוה מלשון אריס נס, כלומר גדלו, כי לא מנינו צמרה שום גדולה כמו בים סוף ובמעמד הנבחר, ולא אמר שהנסיין הוא אם ישמרו מצוות שנטונו צמרה, כי כבר אמרנו שלא נטונו למעשה כי עדיין לא היה עת לעשות פרה, גם דיניס לא שייך ללא לדיין בשעה שבאו לפניו צעלי דיניס (ג"א), גם הלשון מוכח כן שאין זה חוק ומשפט, שאמר עוד הפעם חיצת "שם", שהיל"ל שם לו חק ומשפט ונסוה (ד"ד): עדה ואינו שמיעת און, אלא כמו וישמע יעקב אל אביו, וד' דברים נאמרו כאן, ובמכילתא פירשו חז"ל כל אחת, קול זו י' הדברות וכו', אבל רבינו נטה מפירושו כי אינם לפי פשוטו, כי כולם נאמרו על העמיד שעדיין לא נטונו בכל זה, ואמר שקול ה' הוא כלל, שתקבל עליך עול מלכותו בכלל, ואח"כ פרט הכתוב ג' דברים שיטנם בקבלה: עו) פ"י שתקבל עליך לעשות כל מה שיטוה לך: עז) פ"י שלא כמנזות אנשים מלומדה, שצוה נראה שקבלתך היטה משום שנגזר עליך ואין לך ברירה להפטור ממנה, אבל הדקדוק בהם מורה על הרגון טוב: עח) הגם שחיצת חק יוכל להאמר על כל המורה, וגם נאמרה על הפסת. ועל חפילין וכו', כי הגם שיש להמנזה טעם נכון, מ"מ דבר המחייב אותך לעשות הוא שכן גזר המלך מלכו של עולם ב"ה, עכ"ז במקם שנאמרה חיצה זו אלל שאר מצוות ומשפטים בהכרח שפירושו אותן מצות שאין להם עילה וסיבה, או שאין אחת יודע טעמה, וכאן בא לומר שגם אותן מצוות אם תקבל עליך צוה יהיה קבלתך שלם ורצוין ליכנס תחת עול מלכותו יתברך (רא"ם): עט) וכי מאחר שלא שם, רפואה למה, אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן וכו' אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים, אעפ"כ כי אני ה' רופאך (גמרא), פ"י אם יעשה תשובה (מ"ל), ולפ"י באומרנו לא אשים כלל ב' דברים, לא אשים, ואשים, ובה חיצת, כ"י לחת טעם על חזיו השני, מדוע נקרא זאת לא אשים כי אני ה' רופאך: פ) אמר "מחזירים" שמן

צקש עלינו רחמים שיהיו* לנו מים לשחות, אלא נתלוננו: (כו) אם שמוע תשמע. זו קבלה"י) שיקבלו עליהם: תעשה. הוא עשייה"י: והאזנת. זהו איזון מצות, תעוה אזנים"י) לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאין אלא גזירת מלך בלא שום טעם"י) ויזר הרע מקטער עליהם, מה איסור באלו, למה נאסרו, כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה הדומה וכיוצא בהם (יומא ס"ז): לא אשים עליך. ט) ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה' רופאך זהו מדרשו (סנהד' ק"ח), ולפי פשוטו כי אני ה' רופאך* ומלמדך תורה ומצוות למטן תכלל מהם, כרפואה הזכה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים"י) אותך לידי חולי, וכן הוא אומר (משלי ש"ג * שיחה - שיחה * ופשוטו כאדם שאומר אני הוא הרופא המזהירך שלא לאכול דברים המחזירים את האדם לחולי (ומביין) אל תאכל דבר זה מן יבואך לידי חולי זה.

אור החיים

כו. אם שמוע וגו' י"י) פירוש אם שמוע לחק (דברים ד' ל"ג) השמע עם קול אלהים וגו', ומשפט אשר שם כאומר בסמוך תזכו ומצטרם שיזכו למה שזכו אחר כך"י), וה' נתן להם לשמוע בקול ה' פירוש ממנו יתברך, על דרך אומרנו שבת ודיניס קודם (סנהדרין כ"ו) לנסותם אם

אור בהיר

מה נסחה, שעל זה אין הקפדה, גם לא די לומר וילוונו מה נסחה, שאז נשמע שאמירה זו "מה נסחה" בכל אופנים שיהיה נקרא תלונה, וזה אינו אמת, לזה אמר וילוונו לאמר, שאמירתם זו היטה בתלונה. קנב) ק"ל הלא הכתוב מונה והולך, קול ה', ישר בעיניו, מנאפיו, כל חקיו, ועדיין לא שם לו אלא חק אחד ומשפט אחד, גם בא למרז הכפל שמוע השמע. קם) למעמד הנבחר.

אנא יי אפקי: תרי עפר נ
ג) ה) רפאות
עינת מיב.
ושצעים חנ

מקודם, והרא"י
פירושו מכה כל
שהיך יאמר ה
לניס ופחים הצי
מדברים המביל
ומרוחמים (רא'
שהגם שחלת
במכילתא (ב"ב
מדמנו ר"ל שה
שכתב שלא עכו
מקרא דאין כל

ישמעו למצות
למעלה ושם
החורב. ותמו
וללמד לשמור
וגו' בקול ה'
הזכר, גם לו
גדול שהגם ש
יגיד שאינו
והישר בעיניו
ל"ז) מה ה
הדברים הוא
לעשות הוא
תעשה גם כן
למצותיו, וכג

קם) שאין ידוע
לו חק ומשפט.

אָנָא יי אָפֿקֿ: כִּי וַאֲתוּ קָאִילִם וַתִּמָּן תַּרְי עֶסֶר מִבּוּעִין דְּמִין וְשִׁבְעִין יְהוָה רַפְאֵלֶיךָ: חֲמוּשֵׁי כו וַיָּבֵאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּימ עֶשְׂרֵה עֵינַת מִים וְשִׁבְעִים

רש"י

לקט בהיר

ג' ה) רפאות חכי לשרך (מכיל): (כו) שתיים עשרה הסתם אין אדם דורש דעת הרופא עד שנחלה, גם הרופא עינת מים. כנגד י"ב שבטים נדמונו"ם להם, אין מטרתו לסבב ולהזהיר, אבל הרופא הטוב והנאמן אינו ושבטים חמרים כנגד שבטים זקנים (סס): נפטר מן החולה עד שמוהירו לכל תשוב עוד, והנמשל אינו ממש כהמשל אלא טוב ממנו, שהרופא כל נגר מזהיר מקודם, והרא"ם ז"ל רוצה להגיה "שמציאים" אומך, ואין לורך (בר"א), ומה שהציא ראייה ממשלי שהחורה רפואה היא, פירושו מכת כל שכן, שאם יש נכחה לרפאות מי שכבר נחלה כ"ש נכחה לשמור מן החולי (ג"א), ומה שטען הרמב"ן ז"ל שהיאך יאמר האדון לעבדו אם תעשה כל רצוני לא אמתך, אין טענה, כי הלא יש חולאים שנתן אוחם הקב"ה נטבע כמו נניס ופחים הנאים מחמת פשיעה וכדומה. או חולי הנדבק, ופעמים האויר המעופש וטבע הארץ גורם, אבל החורה תליך מדברים המציאים לחולאים אלו, והרי זה דומה לאדון שאומר לעבדו אם תעשה כל רצוני אתן עליך שמירה מכלבים ומרולחים (רא"ם): (פא) פי' הכחוש מספר ההשגחה הפרטית והחיה יתירה, שאל"כ מאי קמ"ל, ופי' נדמונו להם, שהגם שחלתו בריאתם הימה משפת ימי בראשית, אבל משבאו ישראל לשם נמרו בהם המים לנרכס כדאיחא כל זאת במכילתא (ב"ב), והראה להם הקב"ה כי קודם בואם לשם הכין להם לפי מספרם (לשון הג"א), ובש"ח כתוב לאמר: נדמונו ר"ל שהם היו מולאים אותן, אבל אין לפרש שנדמונו להם עכשיו דהא כתיב אין כל חדש תחת השמש עכ"ל, הנה מה שכתב שלא עכשיו נבראו זה אמת והוא מדברי חז"ל במכילתא שהצורה ב"ה נשעת ברא עולמו בראש, אבל מה שהכריח מקרא דאין כל חדש אינו כלום דחדשים כאלו לעשות מעיינות חדשים ולנטוע אלנות חדשים הם מעשים בכל יום ואין זה ענין לאין כל חדש זה פשוט (מ"ל):

אור החיים

ישמעו למצות אלו יאום התורה כולה, והוא אומרו למעלה ושם נסחוק"ם פירוש אם יעמוד בקבלת התורה. ותמלא שכאן רמז הכחוש ד' מצות ללמוד וללמד לשמור ולעשות, כנגד ללמוד אמר אם שמוע וגו' בקול ה' זו חלמוד תורה, וכפל השמיעה לטעם הנזכר, גם לרמוז להם שיהיה עסק התורה בהשק גדול שהגם שעודנו לומד יתאזה ללמוד עוד"ם) וזה יגיד שאינו שצט וקץ בלימודו. וכנגד ללמד אמר והישר בעיניו תעשה על דרך אומרים ז"ל (נדריס ל"ז). מה אני בחנם אף אחת בחנם, ושיעור הדברים הוא על זה הדרך והישר בעיניו יתברך לעשות הוא עם בראויו שנתן להם התורה בחנם תעשה גם כן אחת, וכנגד מצות עשה אמר והאזנת למצותיו, וכנגד מצות לא תעשה אמר ושמרת כל חוקיו לשון שמירה הכודקת על לא תעשה: **אשר** שמתי וגו'. טעם שפרט לומר אשר וגו' נחכוין לכל יאמרו כי אינו מצטיח אלא שלא להציא עליהם מחלה אבל אם באה לזולת בכהי הולא לקי כרצא ואין כאן הבטחה לזה אמר אשר שמתי במלריס"ם, ולכו וראו מעשה מלריס שהגם שהציא ה' כמה מחלות הוה ה' מגביל למכה לכל תגע בהם הא למדת שאפילו בשעת חרון אף יפליא ה' להם חסדו ויחילם ה': **כי** אני ה' רופאך. פירוש ללד חולאים שאינם בידי שמים כאומרים ז"ל (כתובות ל'). הכל בידי שמים חוץ מליניס ופחים. לזה אמר כי אני ה' רופאך פירוש הגם שיקר. לך מקרה מהם אני ארפאך מהם:

אור בהיר

קסא) שאין ידוע מה זה הנסיון, ולדברי רש"י ז"ל היה לו לומר זאת קודם אומרו ולא יכלו לשמות, לא אחר שימתקו המים ואחר שם לו חק ומשפט. קסב) וזה פי' שמוע, כשאתה בתוך השמיעה, תשמע, תתאזה לשמוע. קסג) פירוש הגם שיהיה באופן אשר שמתי במלריס, אבל עליך לא אשים. קסד) אם אין מחלה למה לרופא.

חֲשֵׁךְ: אַבְבַּ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֲשֵׁךְ־אֶפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם

קִבְלָה לְיָדָיו: אַבְבַּ וַאֲרִים מֹשֶׁה יָתִידָה עַל צִיַּת שָׁמַיָא וַהֲוֵה חֲשׁוּךְ

לקט בדור

רש"י

ורש"י בלשונו חזר דבר אחד צ' פעמים כדי להסביר הדבר ביתר שאת, אמר ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחזר לומר דבר זה עלמנו בלשון אחר, ואמר, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד, והבין (לברש - מ"ל - ד"ד): (כז) מיצה זו "קבל" פירושו אופל, שכן מרגום בפסוק הסמוך חשך אפילה חשך קבל, ומציא את האונקלוס מפני דקויות שיש בפירושו חסרון האל"ף כנוכח, ועוד שהיה די לומר וימש חשך על ארץ מצרים, ומיותר הוא לומר ויהי חשך, אבל גם בזה לא ניחא ליה מפני הו"א וכמו שגמפרש והולך, לזה מציא גם המדרש (מ"ל), וממה שראינו אחר האמת שהיו צ' מיני חשך נוכל לומר שבמכוון אמר הקב"ה בלשון לשון זה של וימש שנוכל לפרש בו צין לשון אמש על ג' ימים הראשונים וצין לשון ממשש על ג' השניים, ואלו ואלו וכו' (נח"י): (כח) כי לפי האונקלוס יהיה פי' הכתוב ויהי חשך שיצא מכת חשך, אבל אם יצא המכה בלילה אינו ניכר ואינו שום מכה שהלא גם בלא זה הוא חשך, לזה אמר הכתוב אימתי יצא המכה כשימש חשך פי' בזמן שהיה צריך להיות

לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף, לפי שאין הצרת האלף נכרת כל כך אין הכחוש מקפיד על חסרוכה, כגון (ישע"י י"ג כ) ולא יכל שם ערצו, כמו לא יאהל, לא יעה אהלו, וכן (ש"ב כ"ב מ) וחזרני חיל, כמו וחזרני, ואונקלוס תרגם* לשון הכרה, כמו (י"ג כ"ג) לא ימיש, בחר דיעדי קבילי ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום, אבל אין הדבר מיושב על הו"א של וימשש (פי' לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך, ומדרש אגדה (ש"ר - תנ"ח) פותרו לשון (דבר' כ"ה כ"ט) ממששש בלחריס, שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממשש*: (כז) ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים וגו'. חשך של אופל* שלא ראו איש את אחיו (אחוז) ג' ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (ש"ר - תנ"ח), ולמה הביא עליהם חשך (כז), שהיו בישראל בלחותו הדור* רשעים ולא היו שינוי נוסחאות * תרגמו. * ממשות - משוש. * מאות הדור פושעים.

מש השכת הלילה או יצא תחתיו מכת חשך, וא"כ הו"א שעליו אין לו שחר, והיל"ל בימש חשך או כשימש חשך, בשלמא אם היה כתוב להפך וימש חשך ויהי חשך ניחא, שאז לא היה הו"א וא"כ המוסף אלא ו"א המוסף הדברים זה אחר זה כמו בכל התורה כגון ויחוק ה' את לב פרעה ולא שלח וגו', ואז היה פירושו וימש חשך (ויהיה כשימש חשך) ויהי חשך (של מכה), אבל באשר הוא שם לא יתכן הו"א (לברש): (כט) וחפר את הכפל, ומצינו כן, כגון ידיהם ולא ימושן, שגם הוא מגזירת משש, או תם הכסף משורש תמם (רא"ם): (ל) פי' החשכות בא מחמת האופל כמו שרגיל בעצב, ולא שהיה בו ממש כמו בג' ימים השניים, ולזה כל חסרון המכה היחה רק שלא ראו וגו' (סח"ז), וההכרח לזה שאמר הכתוב צ' פעמים שלשת ימים, ועוד אם לא קמו פשיטא שלא ראו, וגם בלא זה מיצת חשך פירושו שלא ראו (רא"ם), ומה שהוסף עומד אינו יכול לישב פשוט הוא מכת כל שכן שלא יכול לחפש מקום למושב (במ"ח): (לא) קשה לו דבר זה בחשך יותר מבעשר מכות, אחר שציררנו שהיחה מכה זו צ' אופנים, מה שלא היה כן בעשר מכות (מ"ל), ועוד הלל תכלית המכות היה לקדש שמו יתברך למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, ובמכת חשך הלל לא ראו כי לישראל היה אור במושבותם (ד"ד), ועוד בשלמא שאר מכות היה ציכלתו לשון ולהכנע בכל משך זמן המכה, אבל במכת חשך אפילו לזו ממקומו לא היה יכול (כ"י), ועוד הלל כבר הביא

אור החיים

כ.ב. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ לְמַעַן לְמַעַן הָאֲרֶזְבָּה הַסְמוּכָה לָהּ הַגָּם שֶׁאִמַר אֱלֹוֹ ה' נָטָה יֶדְךָ אֲמַר הַכְתוּב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מַטְּוֹ וַגּוֹ' וְגַם בְּכָל הַמְכוֹת לֹא הֵיחָה מִכָּה שֶׁהַזְכִּיר בָּהּ נִעִית יָד אֲלֹא מַטָּה וּבְמִכָּה זו אֲמַר אֶת יָדוֹ. וְאֹלֵי שִׁחְתוּיִן ע"פ דְּבָרֵיהֶם ז"ל (ש"ר י"ד) כִּי חוֹשֶׁךְ שֶׁל מִצְרַיִם הָיָה מֵאֲחֻזַּת חוֹשֶׁךְ דְּכַתִּיב (תְּהִלִּים י"ח) יֵשֶׁת חוֹשֶׁךְ סְתָרוֹתָי, אֲשֶׁר ע"כ לֹא נִכָּה מִנִּהַג מִיַּעוּט דְּרַךְ כְּבוֹד לְנַעוֹת מַטְּוֹ כִּלְפֵי מַעֲלָה. גַּם לֵישׁ מִרְצוּחֵינּוּ (שֵׁם) שֶׁאֲמַרְו שְׁחוֹשֶׁךְ זֶה הָיָה מִגִּיבֵהֶנְסִי, אֲוֹלֵי כִּי שִׁנִּיחֶם

אור בדור

(כז) הרי שפירושו נטית ידו במטהו. (כח) פירושו ממקום קדוש עליון. (כט) אם כן חזרה קושיא לדוכתיה.

קִבְלָה בְּכָל אֶרֶץ יוֹמִין: אַבְבַּ וְיָא קָמו אַנְשׁ יוֹמִין וְקִבְלָה בְּ נִהוּרָא בְּמוֹתָנָ פְּרַעָה קְמוֹשָׁה

רוליס ללאת ומר מלריס* במפלת שחפשו ישראל וו מהן והיו אומרי רחיתיו צביתך וו ימים. שלוש של שינוי נוסחאות * מצריים.

רָאוֹן רָבִינּוּ בִּזְוֵה לְפִי וְהִי' הוּא לְחַבֵּר וְלִ אַחֲזוֹת, וְאֲמַר שִׁדְע בְּפִירוּשׁוֹ לְחַלֵּק בִּין דְּבַר שִׁיחֵה כְּגוֹן יוֹ וּבְלִשׁוֹנֵי דְרִי"הִי אַחֲזוֹתוֹ שֶׁל חִיזָה אִי שְׁלֵשָׁה דְבָרִים, אֲךְ לְחַלֵּק בִּין שְׁלֵשָׁה וְבִי שְׁלֵשָׁה, גַּם יֵשׁ אֲוֹמַר פִּי פִּשׁוּטוֹ (כִּי וְדֹאֵי הוּא שְׁגַם פִּשְׁטוּיֹת

נכתונו אל האמ בג' ימים שלא ר

כ.ג. וְלִכְלֵל בְּנֵי וְלִי שְׁהִיב הוֹלֵךְ לְצִוִּי הַמִּצְרִיִּים ל"א. או וְאֲמַר שֶׁהוּא או

(ל) ומה יהיה חסר ל

שְׁלֹשֶׁת יָמִים: כג לְאֲרָאֵן אִישׁ אֶת־
 אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים וְלִכְלֵב־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר
 בְּמוֹשְׁבֹתָם: שְׁלִישִׁי כד וַיִּקְרָא פְּרַעֲה
 אֶל־מִשָּׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה

קבר בקר ארעא דמצרים תלתא
 יומין: כג לא קמו אנש ית אחוהו
 ולא קמו אנש מתחתוהי תלתא
 יומין ולכל בני ישראל הוה
 נהורא במושבנהון: כד וקרא
 פרעה למשה ואמר אזילו פלחו

לקמב בדור

רש"י

עליהם מכות גדולות וקשות ולמה אחר שהתרים עוד הניח
 מכה קלה וקלושה לגבי הראשונות (ב"ב), לזה חירץ שהיו
 ב' טעמים בדבר, ובג' ימים הראשונים היה די שלא יראו
 מימת רשעי ישראל, ובמכוון לא היה חשך עב שלא היה לורך
 לשדד המערכות כל כך, גם להודיע לישראל שנשצילם עשה
 ב' מיני חשך, ובג' ימים השניים היה לורך בחשך עב כדי
 שילכו ישראל לנצח לחפש בכל מטמנותיהם (מ"ל): לב)

רוזים ללאת ומתו בשלשת ימי חפלה כדי שלא יראו
 מלרים* צמפלתם ויאמרו חף הם לוקין כמונו, ועוד
 שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשולאו והיו שואלין
 מהן והיו אומרים אין בדימו* כלום אומר לו* אני
 ראיתיו צדיק וצמקום פלוני הוא (ס - ס): שלשת
 ימים. שלוש של ימים^ל, טרליני"א בלע"ז, וכן שצעת
 שינוי נוסחאות * מצרים * בדי * אומרים להם.

לזון רבינו זוה לפרש החילוק שבין שלשה ושבעה ושבעה, שאין מי"ו זו מורה לשון נקבה שהלשון נקבה שלש שבע, ותי"ו הוא לחבר ולקשר את המיכה למיכה שלאחריו, וכן הוא המשפט בכל קישור שהה"א נהפך לתי"ו, טובה טובה, אחזה אחוזת, ואחר שידענו זאת נרין ביאור היאך אפשר לקשר עם המספר הלא אי אפשר לומר שלשה של ימים, לזה בא רש"י בפירושו לחלק בין מיכה שלשה שהוא עם מספר ובין שלשה שהוא עם דבר, כלומר כשתקח וחלרף ג' דברים ביחד, יהיה חיזה דבר שיהיה כגון ימים או שעות או פירות או נתיים או אנשים וכו' יהיה שמו של דבר זה שלוש, ושמו בלע"ז טרליני"א, ובלשוננו דריי"הייט, ואם הוא עם דבר או נכון הקישור, למשל אחזה היא עם דבר, שמו של שדה זו הוא אחזה, לפי שהוא אחוזתו של חיזה אדם, ואומר אחזה של ראובן או אחוזת ראובן ולא של שמעון, כמו כן דבר זה, שמו שלוש, מפני שיש בו שלשה דברים, אך איני יודע מה זו דברים, לזה אמרין שלוש של ימים או שלשת ימים (רא"ם), ויש כמה שיטות בדבר זה לחלק בין שלשה ובין שלשת, יש אומרים שלשת פירושו רלופים אשר לא כן שלשה, ויש אומרים שלשת פירושו שוים ולא כן שלשה, גם יש אומרים כי שלשה פירושו שלימים אבל שלשת יכול להיות חסרים, וכו', אבל לכולם איז להו פירכא, והעיקר על פי פשוטו (כי ודאי שיש בכל קוץ וקוץ רמזים וכודות אין שיעור) שאין שום חילוק ביניהם לענין המשמעות, אלא דבר ידוע הוא שגם פשטיות מורחיתו הקדושה נכתבה ביופי ובמלילות אשר אם חלרף כל כחב מומחה שבעולם ומעולם ועד עולם לא

אור החיים

נתכוונו אל האמת כי ב' מיני חושך היו אחד ששמש
 בג' ימים שלא ראו וגו' וא' ששמש בג' ימים אחרים
 שלא קמו וגו':
כג. ולכל בני ישראל היה אור וגו'. דקדק לומר
 ולכלי' לומר שכל אחד ואחד מישראל
 שהיה הולך לבית המלרי היה לו אור צמושצותם של
 המלריים^ל. או יכוין לומר אור זה מנין מולאו
 ואמר שהוא אור צמושצותם^ל וחסר תיבת אשר

והרבה מקראות יקלרו כן, והכוונה ע"ד אומרים ז"ל
 (שס) כי הרשעים מתכסים בחושך, והוא אשר
 כיסה המלרים הרשעים, וכנגד הלדיקים עליהם
 יזרח ה' צ"ה ואוהציו כלאת השמש בגבורתו ומאור
 מושצותם ליוה להם ה' צ"ה חלק א', והוא אומר
 אור צמושצותם:
כד. ויקרא פרעה וגו'. פי' אחר ששלמו ימי
 החשך כי קודם לא קמו איש וגו',

אור בהיר

ל) ומה יהיה חסר אם יאמר ולבני ישראל וכו'. לא) דאם לא כן אלא צמושצותם של ישראל, יהיה סמירה עם מה שאמר ולכל בני ישראל. לב) פירוש ממקור האור. לג) ולא אמר להתפלל להסיר החשך.

7 ←

יב. בפסוק ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וגו' ולכל בני ישראל הי' אור צמוצמותם, וכבר זכרנו ציאר זה לעיל (שמות ע' י"א) יעו"ש, ועוד יש לדקדק למה במכה זה למה נטה ירך על השמים, ועוד ולכל בני ישראל הי' אור וגו' מאי שנא מכה זו שהולך לאומרו שלא הי' לישראל, הא כל עשר מכות שהיו למצרים לא היו לישראל.

ואגב נבאר פסוקי פרשת בשלח (שמות טו) וילכו שלשה ימים צמדצר ולא מלאו מים, ויצאו מרהב ולא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים הם, וילוונו על משה וגו' ויורהו ה' עץ וגו', ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך ויהישר בעיניו תעשה וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך, והספיקות רבו, א' וכי זה הוא כל העוצה שיעשה להם עבור שהטיבו מעשיהם שכל המחלה לא אשים עליך, (כט) ועוד מה אני ה' רפאך לפי זה.

וגראייה להבין ענין מכות צבורות שהיא ראש לכל המכות כמו שנאמר (שמות ז)

וכנה לא שמעת עד כה, (ל) משמע שהיא העיקר, ויש להבין מהו ענין המכה זו בצבורים דוקא.

וגראייה לי לבאר המשך הפסוקים כה אמר ה' כחצות הלילה אני יולא צחוק מצרים, ומח כל צבור צאריך מצרים מצבור פרעה וגו', ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו', ולצבור כתיב ועברתי צאריך מצרים, פירש רש"י צעם מכילתא כמלך העובר ממקום למקום וכו', אטעשה שפטים אני ה', והספיקות רבו למה לי' אני יולא, ועוד מאי ומח כל צבור דהוי לי' למימר אני מכה כל צבור, ועוד (לא) מאי כמלך העובר וכו', ועוד מאי אטעשה שפטים אני ה', ועוד מאי זה דקאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו' שהוא תמוה.

→ וגראייה לי דאיתא צע"ם (נדריים ח): לעתיד הקדוש צרוך הוא מוציא חמה מנרתקה, (לג) הרשעים נדונין צה ולדיקים מתרפאין צה, שנאמר (מלאכי ג) וזרחו לכם יראי שמי שמש נדקה ומרפא צנפתי וכו'.

נועם לתולדות

(לא) מה תלוי מיתת בכורים בענין מלך העובר ממקום למקום, וגם עשיית השפטים מה תלוי בהעברה ממקום למקום, ומה ענין לזה זאת דלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו.

(לב) לעתיד הקב"ה מוציא החמה והשמש מהנרתיק שבה השמש, ויהי חום גדול, והרשעים נדונים בה להשרף מהחמימות הגדולה, ולצדיקים יהי' וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ויתרפאו בה.

החיים ותענוגי התענוגים, ואמר למען שתי אותותי אלה בקרבך, היינו דעל ידי שירד ממדריגתו ידבק עצמו באלו האותיות, ויהיו בקרבך ודבוק בו אור האין סוף שהוא תענוג התענוגים.

(כט) אם לא ישים בו המחלה אין מקום לרפואה, ומהו אומר אני רופאך.

(ל) לא שמעת עד כה, פירשיז"ל עד מכת בכורות שנאמר בו כה אמר ה', משמע שזה העיקר.

והענין (לג) כי צארכי שהלכו שלשה תורה לכך שוב לא יכלו מרים ה"ס, וכמו שכתב דיעות כמו שיש חולי ה' נדמה לו למר, כך יש להם מחיקות התורה יעו"ש.

והנה סיים הרמז"ס החכמים שהם וכיולד היא הרפואה, א עלמו צביון הרצה, ויש צלוי הסחצות וכו' וכי שיעקר ממנו גוצה ה האמצעי וכו'.

וזהו עלמו שרימז הכ המזכר לעיל, וכו' עץ, (לד) כי החכם נו

(לג) הלכו שלשת היינו שלא עסקו בת צמא לכו למים, ולכן הי ממרה כי מרים הם, הי מרים ונדמה להם מו ומדירות, כי כמו שחול למר כן לחולה הנפש ו למר.

(לד) לא תשחיה בזוה"ק שלא ישחית א לפי שנותן עצה טובה היצה"ר, וגם כאן הי' לשמוע בקול הת"ח, ו ונמתק המר במר, הכ הת"ח הי' מר, היינו

תולדות יעקב יוסף ה'תק"ל

(דברים כ) לא תשחית את עצה, (והר בלק רב). הוא הנותן עצה עוזב להכלל מעצת יצר הרע וכו', ורבותינו ז"ל (תנחומא בשלח) דרשו שהי' עץ מר ונמחק מר צמר, רצה לומר שנתן לו עצה שהוא מר לנהוג בצדיון וכיוצא בזה, ועל ידי זה נתרפא וימתקו המים מימי התורה (לה) וכל המשך הפסוקים יבוארו אחר זה.

עוד יש לבאר עץ מר, דאיחא צ"ס תענית דף כ"ד ע"א דצי נשיאה גזרו תעניתא ולא אחי מערלא תגא לכו אושטיא זעירא דמן חצריא וכו' אם מעיני העדה נעשתה לשגגה (לו) משל לכלה שהיחה צבית חצי' בזמן שעיני' יפות אין כל גופה לריכה צדיקה, עיני' טרועות כל גופה לריך צדיקה, ופירש רש"י כי עיני העדה שהם ראשים מאירין עיני העם, ואם עיני העדה רשעים דלת העם אין לריך צדיקה מה מעשיהם וכו', אהו עבדי' ומלערי ליה, אמרו בני מאחי' שצקי לי' דהא נמי

והענין (לג) כי צארתו לעיל (יתרו ע' ר"ב) על שהלכו שלשה ימים בלא מים בלא תורה לכך שוב לא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים ה"ם, וכמו שכתב הרמב"ם פ"צ מהל' דיעות כמו שיש חולי הגוף שאז טעם המתוק נדמה לו למר, כך יש חולי הנפש אשר נדמה להם מתיקות התורה והעבודה למרה וכו' יעו"ש.

והנה סיים הרמב"ם שהרפואה שילך אלל החכמים שהם רופאי הנפשות וכו', וכינז היא הרפואה, אם הי' גבה לב ינהג עלמו בצדיון הרבה, וישב למטה מן הכל וילבש צלוי הסחכות וכו' וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקר ממנו גובה הלב, ואז יחזור לדרך האמלעי וכו'.

וזוהו עלמו שרימו הפסוק עלמו הרפואה הנזכר לעיל, וכמו שנאמר ויורכו ה' עץ, (לה) כי החכם נקרא עץ כמו שנאמר

נועם לתולדות

וכיוצא בזה, ועל ידי זה נתרפא וימתקו המים, היינו שמימי התורה שעד עכשיו נדמה לו שהוא מר נהפך לו עכשיו להיות מתוק.

(לה) הפסוקים יבוארו באות (מג).

(לו) רשיז"ל פירש דראשי העדה נקראים "עיני" לפי שהם מאירים עיני העם, וכשגזרו תענית גשמים ולא נענו דרש להם דאם עיני העדה הם רשעים זה גורם שגם דלת העם יהיו כן, ואז ציערו אותו עבדי הריש גלותא לפי שאמר דעיני העדה הם רשעים, ואמרו בני עירו להעבדים שגם אותם רגיל לצער, אבל בראותם שכוונתו הוא לשם שמים מניחים אותו, ולכן תניחו

(לג) הלכו שלשת ימים ולא מצאו מים, היינו שלא עסקו בתורה שנאמר בה כל צמא לכו למים, ולכן לא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים הם, היינו שהם עצמם נעשו מרים ונדמה להם מתיקות התורה למרה ומרירות, כי כמו שחולה הגוף טועם המתוק למר כן לחולה הנפש נדמה מתיקות התורה למר.

(לד) לא תשחית את עצה, דרשו בזוה"ק שלא ישחית את הת"ח, הנקרא עץ לפי שנותן עצה טובה היאך להנצל מעצת היצה"ר, וגם כאן הי' ויורוהו ה' עץ, היינו לשמוע בקול הת"ח, ואחז"ל שהי' עץ מר ונמתק המר במר, הכוונה שהעצה שנתן הת"ח הי' מר, היינו לנהוג עצמו בבזיון

מלצר לן כיון דחזיקן דכל מילי' לשם שמים
שבקינ ל' וכו' יעו"ש, ויש להבין מה זה
שאמרו ה' נמי מלצר לן וכו'.

ונראה לי (ל) דצחתי במקום אחר
(בראשית ע' פ"ה) (קנא:) וכו' יעו"ש,
אם כן בזה מלצר לן שאין אנו מוחזקין
למוציא לכך עיני העדה ערוטות ורכות, ומכל
מקום כיון דלשם שמים נחזיקין לה אמרינן ליה.

ובזה יוצן (למ) ויורכו כ' עץ שבי' עץ (מר)
באופן [מר], ולא המחיק מר צמר ולא
בחנופה ודברים רכים וק"ל.

→ העולה מזה (על) כי אין לרשעים גיהנם יותר
מאם שמכניסין אותן לגן עדן, שאין
שם אכילה ושתי' ותאות עולם הזה, רק
הלדיקים יושבין ועטרוהיבן צראשיהם, הם
שהיו פחותי הערך צעיני גסי הרוח שהיו
סרוחים צעיניהם כמו שאמרו (סוטה מט:)
וחכמת סופרים תסרה, ועתה הם צראש
הקרואים ומתעדינן בבענוגי החורה והתפלה,
והענג לרשעים הם נגע שלא הורגלו בזה,
ומה אם מי שלא למד ג' ימים הם מרים
אלו, מכל שכן זה שלא הורגל כל ימיו בזה,
שביא עתה לו מרה מה שהוא מחוק, ושמים
אור החורה לחשך צעיניהם.

נועם לתולדות

לו גם אתם, ולכאורה אין מובן במה מצער
את בני העיר שיהא סבה שישאו לו פנים בי
ריש גלותא, ואדרבא הלא תלה כל האשמה
בהריש גלותא ולא בהם.

(לז) הכתוב גמר חסיד פסו אמונים
מבני אדם, פירש מהרי"ל פוסטגר שלכן גמר
חסיד ואין חסיד לפי שפסו אמונים מבני
אדם ההמונים, שההמונים גרמו להיות גמר
חסיד, ויבואר עוד להיפוך שלכן פסו
אמונים מבני אדם ההמונים לפי שגמר
חסיד, שהחסיד גרם להיות פסו אמונים
מבני אדם ההמונים, שעניני העדה צריכים
לתלות בעצמם שהם הגורמים לההמונים,
וההמונים צריכים לתלות שהם הגורמים
חטאת עיני העדה, נמצא שמה שציער את
הבני העיר הוא שאמר שהם הגורמים, וזה
שאמרו בני העיר שגם אותם מצער, היינו
שגם לבני העיר אומר שעניני העדה ומנהיגי'
הם טרוטות ורכות ולא טובות לפי שבני
העיר אינם מוחזקים לטובים ורכים, נמצא
שבני העיר גורמים המנהיגים לא טובים,

ומעתה אין לצער אותו על שגם לעיני
העדה אמר שהם הגורמים. (ראה אות עט).

(לח) ויורוהו ה' עץ, דרשו חז"ל שהי'
עץ מר והמתיק מר במר, היינו שדיבר
דברים קשים גם לראשי העדה וגם
לההמונים, ולא החניף בדברים רכים רק
במר ודברים קשים, וזה הי' הרפואה האמתית.

(לט) גיהנם היותר קשה להרשעים גסי
הרוח הוא מה שמכניסין אותם להגן ערך
ורואים שהצדיקים שהיו פחותי ערך
וסרוחים בעיני הרשעים כנאמר וחכמת
סופרים תסרה, הם יושבים עכשיו בראש
הקרואים ועטרוהיהם בראשיהם ומתעדינן
בתענוגי תורה ותפלה, וזה הענג בעצמו
הוא אותיות "נגע" להרשעים מקל וחומר,
דאם מי שלא למד שלשה ימים כבר מרים
אצלו הדברי תורה, מכל שכן מי שלא
הורגל מעולם ללמוד בוודאי שמר אצלו
המתוק של תורה, ושמים בעיניהם את אור
התורה לחושך.

וזהו ציאר הפסוק בני
אל משה נטה י
לכה לומר נטה ידך לי
רוחניים שהוא על השמי
וצזה ויחי חשך על אר
הולכים אחר תענוג תאו
בצול ומלך ולא הורגל
רוחניים בחורה ותפלה
החורה ותפלה הוא להכ
לחשך.

מה שאין כן לכל בני
בחוץ ישראל שה
הי' אור במושבותם, לו
נחשז להם אור כי
מושבותיהם, אין להם ט
כי אם ישז אהל חורה

(מ) ארץ מצרים,
שהולכין אחר תענוגי
שהוא דבר שיש לו מי'
ירך על השמים, היינו
השפעה מהדברים שה
תורה ותפלה ושאר ד
חושך על ארץ מצריני
חושך אפלה לאלו י
מצרים, כי הם אינם ו
על השמים, והם שמים
ותפלה.

(מא) לכל בני ישר
ולאלו שהם בתואר יש
ותפלה, להם הי' נחש
שהם על השמים, וז
הדברים הי' להם
"במושבותם" שהם ישו

ואור יחשב להם לגן עדן, ולהיפך לרשעים נחשב לגיהנם וחשך אפילה, אחר ג' ימים שלא הורגלו שוב נחשב למרה וחשך וק"ל, (מג) וזה ענין ג' ימי אפילה.

ועתה מצואר הפסוק הנזכר לעיל ויאמר חס שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, (מג) שחיה רגיל לשמוע קול תורה ותפלה שהיא קול ה' אלהיך כנודע, כי ה"ו"ה זעיר אנפין נקרא תורה, ותפלה שהיא השכינה נקרא אלהיך, וזה שנאמר והאזנת למצותיו, אז כל המחלה אשר שמתי במצרים, מה שהי' למצרים מכה ומחלה, כגון חשך ושאר מכות אשר נבאר לא אשים עליך, והטעם כי אני ה' שהיא תורה ותפלה כנודע, זהו (משלי ג) רפאות לשריך ושקוי לעצמותיך, כי מה שהרשעים נידונים צד לדיקים מתרפאים צד,

וזהו ציור הפסוק הנזכר לעיל ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים, (מ) רצה לומר נטה ירך להמשיך למטה דברים רוחניים שהוא על השמים כמו תורה ותפלה, וצד ויהי חשך על ארץ מצרים, לאלו שהם הולכים אחר תענוג תאות עולם הזה שיש לו גבול ומצור ולא הורגלו בדברים שמימיים רוחניים בתורה ותפלה, שודחי להם אור התורה ותפלה הוא להם חשך כי שמים אור לחשך.

מה שאין כן לכל בני ישראל, (מא) שהם בתואר ישראל שהורגלו בתורה ותפלה, ה"ו אור צמוצמותם, רצה לומר מאי עעמא נחשב להם אור כי הורגלו צד צדל מושבותיהם, אין להם עסק אחר לילך בשוק, כי אם יש צד אהל תורה ותפלה, לכך לתענוג

נועם לתולדות

תורה, ולכן מתענגים בה, כי נחשב להם זה האור לגן עדן, ומתורצים כל הדקדוקים שבפ' נטה ירך.

(מב) ענין שלשת ימי אפלה הוא שלאחר שלשה ימים שלא עסקו בתורה נחשב להם התורה אפלה וחושך ומרה.

(מג) התורה נקרא "הוי"ה" (וזה"ק ח"א רסד:) והתפלה נקרא "אלקיך", ואמר אם שמוע תשמע לקול הוי"ה אלקיך, היינו אם הנך רגיל בתורה ותפלה הנקראים הוי"ה אלקיך, וזהו והאזנת למצותיו לעסוק בתורה ותפלה, אז כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, היינו התורה ותפלה שהוא מחלה אצל המצריים לא תהא נחשבת אצלך מחלה, כי "אני" "הוי"ה" היינו התורה הנקרא "הוי"ה" והתפלה הנקרא "אני" וביחד הם אני הוי"ה, (ראה

(מ) ארץ מצרים, הוא כנוי על אותן שהולכין אחר תענוגי ותאוות עולם הזה שהוא דבר שיש לו מיצר וגבול, ואמר נטה ירך על השמים, היינו שתטה ירך להוריד השפעה מהדברים שהם על השמים, והם תורה ותפלה ושאר דברים רוחניים, ויהי חושך על ארץ מצרים, היינו שזאת יהי חושך אפלה לאלו שהם בבחינת ארץ מצרים, כי הם אינם רגילים בענינים שהם על השמים, והם שמים לחושך אור התורה ותפלה.

(מא) לכל בני ישראל ה"ו אור, הכוונה דלא לו שהם בתואר ישראל ורגילים בתורה ותפלה, להם ה"ו נחשב אור אלו הדברים שהם על השמים, והטעם לזה כי אלו הדברים ה"ו להם גם עד עכשיו "במושבותם" שהם ישבו תמיד באהלה של

וכמו שנאמר (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש זקנה ומרפא בכנפי וק"ל.

ובזה יוצן מכת זכורות גם כן על דרך זה ויאמר משה כחצות הלילה, (מד) ראה לומר כחצות לילה של ירושלים העליון שהוא לעולם י"צ שעות, וכאן במארים שהיא זקו הנוטה מקו השוק כנודע מחכמי הכונה, אם כן כאן הוא סמוך לו או קודם חצות או לאחר חצות, שאז הוא זמן שאני יוצא מרום רקיע, (מה) [או יש לומר יוצא חמה מנרתקה], עד גן עדן התחתון שנקרא גם כן מארים שיש לו מזל וגבול, שהיא בעולם הזה נגד גן עדן העליון שאין לו מזל וגבול אין סוף, להשתעשע עם זדיקים שבגן עדן כחורחן ותפלתן.

ואז ומת כל זכור בארץ מארים, (מו) שאלו בני

אדם שלא היו כגרים בעולם הזה כדי לעסוק בחורה ותפלה רק היו נשיאים בארץ שנקראו זכור בארץ מארים, וכמו שנאמר (תהלים פט) גם אני זכור אהנכו עליון למלכי ארץ, ומאחר שלא הורגלו בחורה ותפלה, שהיו ערודים בעסקי עולם הזה, ודאי זהו נקרא מיתה לאלו מה שאני יוצא בחוך מארים, שאז ממש יוצא חמה מנרתקה וכצן זה, והזדיקים מתעדיין זה ורשעים נדונין זה.

וזוהו מכות זכורות ממש (מו) שועברתי בארץ מארים כמלך וכו', ועל ידי זה אעשה שפטים אני ה', על ידי שמש ומגן ה', מזה נעשה שפטים לאלו, ולאלו נחשב להענוג מופלא ורפואה וק"ל.

או יש לומר (סוכה ה.) מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה, (מח) ועל כן הרכין רקיע עם

נועם לתולדות

קרח ע' רנ"א) הם רופאך, היינו שהם אצלך רפאות לשריך ושקוי לעצמותיך ולא מחלה, ובוה מתורצים כל הדקדוקים בהפסוקים וילכו שלשת ימים עד אני ה' רופאך.

(מד) עולם התחתון נקרא מצרים לפי שיש לו מיצר וגבול, ומרע"ה אמר בשם ה' כחצות הלילה, היינו בעת שהוא חצות בירושלים העליון שהוא בשאר מקומות רק "כחצות", לפי שבשאר מקומות הוא נוטה מקו השוה, אני יוצא בתוך מצרים, היינו יורד מגן עדן העליון לגן עדן התחתון הנקרא מצרים להשתעשע אז עם הצדיקים בתורה ותפלה שלהם.

(מה) או יתכן אני יוצא הכוונה שמוציא חמה מנרתיקה, והשאר יפורש כמקודם.

(מו) הראשים נקראים בכור, כי בכור

הוא לשון גדולה כנאמר אף אני בכור אתנהו, ואמר ומת כל בכור בארץ מצרים, הכוונה שאותם שהיו בזה העולם בבחינת בכור וראשים ולא כגרים בעולם הזה, להם יהא נחשב למיתה מה שאני יוצא בתוך מצרים, לפי שלא הורגלו בזה, והוא ענין שפירשנו רשעים נדונים בה.

(מז) ועברתי בארץ מצרים, אחז"ל כמלך העובר ממקום למקום, ובוה החעברה שהוא לצדיקים שמש ומגן הוי"ה, בזה אעשה בהרשעים שפטים, שלהצדיקים נחשב זאת תענוג מופלא ולהרשעים הוא שפטים ונדונים בה, ומתורצים כל הדקדוקים, שהקב"ה אינו ממית, רק בעברו נעשו השפטים ממילא ומת כל בכור.

(מח) מה שאומר אני יוצא בתוך מצרים

כל צבא מרום וכל הצדיקים, וזו ממקום למקום, שכל תענוגי ו

או יש לומר (מט) מה י להשתעשע בחורה וח

בבחינה זו אני יוצא בתוך מצ

ואף על פי (ס) שרואין כ

ושלומי אמוני ישר

וכי' ראוי לקנא אותם י

שנאמר (תהלים לח) ישטמו

שהיא השנאה מחמת קנל

וכמו שבארתי (וישב ע' של"ב

יעו"ש, מכל מקום הי' נס

יחרץ כלב לשוני, דאיתא

אי אפשר לפרש בתוך כ

לא ירדה שכינה למט

אחז"ל למשל כמלך העו

הכוונה שהמלך רגיל

תענוגיו, בזה האופן יהי

למטה הרקיע עם כל ו

מרום.

(מט) כמלך העובר

יפורש עוד שבדרך שאנ

ערך התחתון להשתענ

בבחינה זו אני יוצא ב

יהי ומת כל בכור באו

יוכלו לסבול קדושה רבה

(נ) הרשעים רואים

והצדיקים מתענגין ומתו

והי' להם לקנא בהצדי

שהרי כל קנאתם להצו

קנאה שהוא שנאה שאי

ישטנוני תחת רדפי טוב

כאן נס אשר לא יחרץ כ

מוֹאָב יִאֲחֲזֶמּוּ רַעַד נִמְגּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּנְעָן;
 תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימַתָּה וּפְחַד בְּגִדְלָךְ
 זְרוּעֶךָ יִדְמּוּ כְּאֲבָן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה
 עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ קִנִּיתָ: ^L תִּבְאֲמוּ

אֲחֲרֵיכֶן רָחִיקָא אֲתִבְרוּ כִּי
 דְהוּ יִתְבִּין בְּכִנְעָן: טו תִּפְּל
 עֲלֵיהוֹן אֵימַתָּא וְדִחְלִיתָא בְּסִנְי
 תְּקִפָּךְ יִשְׁתַּקֵּן כְּאֲבָנָא עַד
 דְיַעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ יְת אֲרֻנָּא עַד
 דְיַעֲבֹר עִמָּךְ דְנָן דִּי פִרְקַתָּא יְת
 יִרְדָּנָא: י' תַעֲלֵנָן וְתִשְׁרִינָן

לקט בדור

רש"י

ישראל יותר משאר עמים, שהגם שצטבע כל האומות לשנות
 את ישראל, אלו צימח, שגם הם השבנו עממם למיזחסיס
 מאותה משפחה המיזחסיס ולהם יאתה הגדולה והכבוד,
 והכבוד מעיד על זה באומרו וישטוס עשו את יעקב, וכן
 בלוע ויהי ריב וכו' ויפרדו איש מעל אחיו, וכוה אתי שפיר
 שלא אמר הכתוב יושבי אדום ומואב, כמו שאמר בפלשמיס
 וכנעניס, אלא אלופי ואילי שרק גדוליהם וחשוביהם היו
 בקנאה עלומה זו לא ההמון (ג"א), והיתה קנאה זו גדולה
 עד כדי כך שהכתוב קראו בהלה ורעדה, וכנראה היה לרש"י
 גירסא במכילתא כמו שאיתא בילקוט, לא כמו שהיא
 במכילתא שלפנינו (נח"י): (נז) פי' נמס לגמרי והיו ללא

ומלטעריס על כבודם של ישראל (מכילי): נמגו.
 נמוס"י (שס), כמו (תה"ס"ה י"ח) צרביזיס חמוגגנה,
 אמרו, עלינו הם באים, לכלותינו ולירש את ארלנו
 (שס): (עז) תפול עליהם אימתה. על הרחוקים*
 (שס): ופחד. על הקרובים"י (שס), כענין שנאמר
 (יהושע ב' י') כי שמענו את אשר הוביט וגו': עד
 יעבר. עד יעבר. כהרגומי"י: קנית. חצבת משאר
 אומות כחפץ הקניו צדמים יקריס"י שחצבו על
 האדם: (יז) תבאמו. נחצבא משה שלא יכנס*
 לארץ"י, לכך לא נאמר תביאנו (מכילי - ב"ב ק"ע"ט):
 שינוי נושאות * הקרובים ופחד על הרחוקים. * יכנסו.

היו, וזו גומא להראות גדול הפחד והבהלה שהיה להם יותר משאר עמים (נח"י): (נח) וז"ל רש"י סוף פרשא עקב:
 פחדם ומוראם, והלא פחד הוא מורא אלא פחדם על הקרובים ומוראם על הרחוקים, פחד לשון צעיחא פתאום, מורא,
 לשון דאגה מימים רבים עכ"ל, (ונעלס מזכרון בעל ש"ח רש"י זו), ומביא ראיה מרחב הזונה שגם הרחוקים יראו ורעדו,
 שהלא בשעת קריעת ים סוף יראו הגם שהיו אז רחוקים (נח"י), אבל אינו ראיה שעל הקרובים שייך לומר פחד, כי שם לא
 נאמר פחד אלא וכי נפלה אימתכם עלינו, ואפשר שראיתו על דיבור הקודם: (נט) חד לעברת נחל ארנון וחד לירדן, וצפ'
 חקת על הפסוק ואת הנחלים ארנון פירש"י כשם שמספרים צנסי ים סוף כך יש לספר צנסי נחל ארנון שאף כאן נעשו נמיס
 גדולים עכ"ל: (ס) שאל"כ הלא כל העולם קניו לו (רא"ם), וצפ' לך בפסוק קונה שמים וארץ פירש רש"י על ידי עשייתן
 קנאן, כי לפי הענין שם אין לפרש קנאן צדמים יקריס, כי שמים וארץ הוא כל העולם, וכאן לא יתכן לפרש קנאן ע"י
 שבראם, כי לא רק את ישראל ברא (ג"א): (סא) פי' משה אמר על עממו שלא יכנס, שהוא אמר קודם השירה והם עונין

אור החיים

הנכנסים לארץ"י) אלא על זמן ביאת גואלנו, ולזה
 אמר אז נבהלו אלופי אדום, וכן הוא אומר (במדבר
 כ"ד י"ח) והיה אדום ירשה, וגם אז יחול זמן לכות
 במואב ועמון, ולזה אמר אילי מואב יאחזמו
 רעד"י, וטעם שלא הזכיר עמון, כי גם הוא מאב
 פירוש עם צחו צח"י, ואז גם כן נזכה בכל הנשאר
 מהכנעני, והוא אומרו נמוגו כל יושבי כנען"י,

אור בדור

קמד) שלא עליו היו באים, ומה לו לנהול, וכן עמון ומואב.
 וצחו. כלומר, הבת ילדו מאביה, ואם כן נכלל גם כן עמון במוכו.
 כל כנעניס שאפילו אינו כנעני אלא יושב בכנען לו הוא. קמט) נבהלו, ולא אמר יבהלו. קג) אימתה - ופחד, ידמו - כאבן,
 קמוז) לא אמר נמוגו יושבי כנען. קמח) ולא אמר נמוגו
 קמז) כי חביט מאב לבדו, פירושו מאב

אגב כתב הוא דקדוש, אז קדושתה, שלמעלה ושלמטה ונ לשם חלק קדוש, והשתא כע חלק, רש"י. ולכן אמרו: (דבו ה' (אלקיך) מתהלך בקרב מחנ הארון (סוטה מב, א), ונמצ ישראל היה על ידי הארון. היה על ידי גילוי שכינה. לכן פקע קדושתם לגמרי והוי כא אבל בית שני שלא היה כיבו שלא היה ארון, ובכית המקדש כמו שאמרו, חמשה דברים סוף פרק קמא דיומא⁷, אם כן ברוב המעלה עד כי תפקע מהע לכן עדיין הן בקדושתן קייב שנבעלה בעילת זנות דלא נפק וזה שאמר "עד יעבור עמך ו ראשונה (סוטה לו, א), פירו שעל ידי ה' גילוי שכינה והא עם זו קניית" - זו ביאה ו שהיתה בלא ארון ובלא גילו

שהחלק הקדוש יותר מאבר מהר וכו' חזיון לדעת רבינו כי הדבר מה יותר מקדושתו. והשוה שני מלנוזין בענין קדושת ארץ ישראל: קלות לידי חטא עבודה זרה, בב זה"ו ובכחינת מאיגרא רמה לביי כדרגת קדושת הארץ והמקדש (שכינה) כך רגישותה להיפגע ו ישראל. ועיין עוד בחידושי ר' נ ב סימן כה אות ד. 7. כא, ב אנ אינא, מאי דכתיב (חגי א, ח) "ו וקרינן "ואכבדה", מאי שנא דמח חמשה דברים שהיו בין מקדש זה ואלו הן: ארון וכפורת וכו' רובים (רש"י) אש ושכינה ורוח הקוד 8 הן הרוחניים והן הפיזיים. 9 הרוחני יצא 'שכרה' הקיומי. 10. ז והיא בלי "ה", כלומר בדרגה נ

לבא¹, משום דאמרו בפרק יש בכור (בכורות) דף מז, א: לוייה שנבעלת בעילת זנות נותנין לה מן המעשר ואוכלת, וכהנת כיון דאיבעלה הוה לה כזרה (עכ"ל הגמרא), ואפילו קדושת לוייה פקע ממנה. ועיין שם בתוספות². והוא כמו דאמרו בפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות) סח, ב: ³ והיא הנותנת כהנת דקדיש גופה פסיל לה, הא דלא קדיש גופה לא פסיל לה. וכן אמרו כיוצא בזה⁴ בפרק כל כתבי (שבת קטו, א)⁵: מקום הכתב לא קא מיבעי לי דכי קדוש

(דהא כתיב לעיל מיניה "וכהן כי יקנה נפש וגו' ויליד ביתו" ומצי למיכתב אבתריה "וכי תהיה לאיש זר" - רש"י). אשכחן לתרומה, לכהונה מנלן? (שלא תינשא עוד לכהן משבא עליה פסול - רש"י). אטו לוייה וישראלית לא לכהונה מרבין להו, דאי לתרומה, בנות מיכל תרומה נינהו! אלמה לא (בתמיה)?! משכחת לא דקאכלה בשביל בנה (ואיצטריך לאשמועינן דאם תיבעל לפסול לה תיאסר - רש"י). בשביל בנה קל וחומר (ולא איצטריך "ובת" לרבות), ומה כהנת דבקדושה דנפשה אכלה, פסול לה, לוייה וישראלית דלא אכלה אלא בשביל בנה לא כל שכן? והיא הנותנת (קושיא היא, כלומר איצטריך לרבותיה, דקו"ח ההוא דקילפית מיניה איסורה, היא המידה נותנת הדין להתיר ולא לאסור - רש"י). 4. שדרגה גבוהה יותר של קדושה נפקעת יותר בקלות על ידי פעולת נגד של טומאה או ביטול. 5. איבעיא להו, הגליונים (קלפים חלקים - רש"י) של ספר תורה מצילין אותן מפני הדליקה או אין מצילין אותן מפני הדליקה... תא שמע, ספר תורה שנמחק, אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות כגון פרשת "וייה בנסוע הארון" מצילין, ואם לאו אין מצילין. ואמאי, תיפוק ליה משום גיליון ידדה (דהיינו כל הספר תורה - רש"י). מקום הכתב (שנמחק) לא מיבעיא לה (רודאי מיגרע גרע דכי קדיש מעיקרא לא לשם גליון חלק קדיש אלא) אדעתא דכתב, וכיון דאזיל ליה כתב אולא לה קדושתיה. כי קמיבעיא ליה של מעלה ושל מטה שבין פרשה לפרשה שבין דף לדף שבתחילת הספר ושבוטוף הספר, עכ"ל הגמרא. הרי

ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, וזה שאם תינוקות של בית רבן אין לומדין תורה, אז יש אויב ומתנקם חלילה ודו"ק. וכמו שאמר כאן "נהלת בעון וכו'" "שמעו עמים ירגזון" כמו דדריש במכילתא⁵. יעו"ש⁶.

טו, טז עד יעבור עמך ה' וכו'.

יבואר על פי מה שנראה לי טעם דהא קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא (חגיגה ג, ב מגילה י, א) וקדושה שניה קידשה לעתיד

של תשב"ר עבור בנין בית המקדש. 5. "שמעו עמים ירגזון" - כיון ששמעו אומות העולם שהקב"ה מגביה קרון של ישראל ומכניסן לארץ התחילו מרגזין, לכן נאמר "שמעו עמים ירגזון". מדברי המכילתא משמע כי "שמעו עמים ירגזון" הוא תוצאה מ"נהלת בעון אל נוה קדשך". כך גם מפרש רבינו כי "להשבית אויב ומתנקם" הוא תוצאה של "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז". 6. יוצא לפי רבינו כי הפסוק "מפי עוללים" וכו' שימש יסוד ובסיס לשתי הדרשות של חז"ל בפרק כל כתבי הכתובות זו סמוכה לזו, ללא ציון מקור בתנ"ך לאחת מהן.

(טו, טז) 1. מאמר זה כמאמר המצרף קדושה ראשונה לעומת קדושה שניה כחרא מחתא לא נמצא בש"ס, אך מובא כך בפירוש המשניות של הרמב"ם סוף עדיות. ועיין גם יבמות פב, בתוספות ישנים, וכן רמב"ם בית הבחירה פרק ו הלכה טו. 2. ד"ה אלא כהנת כיון דאבעילה ליה הויה לה זרה. ואפילו קדושת לוייה פקעה ממנה וגרעה מלויה אשת כהן שנשבת, דאע"ג דמיפסלה מתרומה לא פקעה מינה קדושתה לענין ה' סלעים. אבל כהנת דקדושתה מגופה אחיא, כשמתחללת פקעה קדושתה לגמרי. 3. אשכחן כהנת (דמיפסלא לתרומה בביאת פסול - רש"י) לוייה וישראלית מנלן? כדאמר רב אבא אמר רב, "בת - ובת" ("ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל"), הכא נמי "בת - ובת". כמאן, כרבי עקיבא דדריש ויין. אפילו תימא רבנן, כוליה "ובת" קרא יתירא הוא

זה לא זכר בה "ה". ולכן "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" - שיהיו כנטוע לעולם¹⁰, ומה יהיה קדושתו? "מכון לשבתך פעלת ה'". למה יהיה "מכון"? "מקדש ה' כוננו יריך" - והוא מקדש שלישי אשר ירד בנוי ומשוכלל מן השמים, כמו שכתב רש"י סוכה דף מא, א¹¹. ולכן בבית שני, כיון דאינו רק בגדר "מכון" לשכינת ה', הוה כמו גליוני ספר תורה, וכמו קדושת לויים שהם רק "נתונים לכהנים"¹², ולכן לא פקע קדושה מהם ויהיו נטועים לעולם, וקדושה שניה קידשה לעתיד לבא, ודו"ק היטב. L

עוד יש לומר טעם על מה שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה וקדושה לעתיד לבא, על פי מה שאמרנו¹³ מכאן מודע רבה לאורייתא, שטענת אונס היתה להם. והקשה הרשב"א (שבת שם) אמאי נענשו בכל העונשים?! ותירץ, שבשביל התורה נתן להם ארץ ישראל, ואם לא ישמרו, שוב לא שייך להם ארץ ישראל, וכל זמן שהיו בארץ ישראל

יכולה להיות נטועה כלומר קבועה. 11. ד"ה אי נמי: ואי קשיא, דבלילה אינו נבנה דק"ל בשבועות (טו, ב) דאין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב "וביום הקים" ... הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפים בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר (שמות טו) "מקדש ה' כוננו יריך". (גם הראב"ד מסכים עם רש"י בנדון נגד שיטת הרמב"ם). 12. על פי במדבר ג, ט ("נתונים נתונים המה לו") ושם ה, יט ("נתונים לאהרן ולבניו"). וכמו שהלוי "נתון" לכהן כך בית שני "נתון" = "מכון" לקראת בית שלישי. 13. שבת פח, א. "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז): א"ר אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם! א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא (שאם יזמינכם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם, יש להם תשובה שקיבלוה באונס - רש"י).

אגב כתב הוא וקדוש, אולא כתב אולא קדושתה, שלמעלה ושלמטה וכו' - דמתחילה לשם חלק קדוש, והשתא כשנמחק כתב נמי חלק, רש"י. ולכן אמרו: (דברים כג, טו) "כי ה' (אלקיך) מתהלך בקרב מחניך" - זו מחנה הארון (סוטה מב, א), ונמצא דכיבוש ארץ ישראל היה על ידי הארון. כן בית המקדש היה על ידי גילוי שכינה. לכן כי חטאו ישראל פקע קדושתם לגמרי והוי כאילו לא נכבשו. אבל בית שני שלא היה כיבוש על ידי ארון, שלא היה ארון, ובבית המקדש לא היה שכינה, כמו שאמרנו, חמשה דברים חסר בבית שני, סוף פרק קמא דיומא⁷, אם כן לא הוי הקדושה ברום המעלה עד כי תפקע מהשממון והחורבן⁸. לכן עדיין הן בקדושתן קיימין, והוה כלויה שנבעלה בעילת זנות דלא נפקע קדושת לוייה⁹. וזה שאמר "עד יעבור עמך ה'" - זו ביאה ראשונה (סוטה לו, א), פירוש דפעם ראשון שעל ידי ה' גילוי שכינה והארון. "עד יעבור עם זו קניית" - זו ביאה שניה (שם שם), שהיתה בלא ארון ובלא גילוי שכינה ומשום

שהחלק הקדוש יותר מאבד מהר יותר את קדושתו, וכוה חזוק לדעת רבינו כי הרבר הקדוש יותר יורד מהר יותר מקדושתו. והשוה שיטת הגאון הנצי"ב מולדזין בענין קדושת ארץ ישראל המביאה ביתר קלות לידי חטא עבודה זרה, בבחינת "זה לעומת זה", ובבחינת 'מאיגרא רמה לבירא עמיקתא'. 6. כי כדרגת קדושת הארץ והמקדש (ע"י הארון וגילוי שכינה) כך 'דגישותה' להיפגע על ידי חטאי בני ישראל. ועיין עוד בחידושי ר' מאיר שמחה חלק ב סימן כה אות ד. 7. כא, ב אמר רב שמואל בר איניא, מאי דכתיב (חגי א, ח) "וארצה בו ואכבד" וקרין "ואכבדה", מאי שנא דמחוסר ה"א - אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים (כוליה חד מילתא - רש"י) אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים. 8. הן הרוחניים והן הפיזיים. 9. הרי שמי'הפסדה' הרוחני יצא 'שכרה' הקיומי. 10. אחורי שביאה שניה זו היא בלי "ה", כלומר בדרגה נמוכה יחסית, היא

הוא מקדש שלישי אשר ירד בנוי ומשוכלל מן השמים, כמו שכתב רש"י סוכה דף מא, א¹¹. ולכן בבית שני, כיון דאינו רק בגדר "מכון" לשכינת ה', הוה כמו גליוני ספר תורה, וכמו קדושת לויים שהם רק "נתונים לכהנים"¹², ולכן לא פקע קדושה מהם ויהיו נטועים לעולם, וקדושה שניה קידשה לעתיד לבא, ודו"ק היטב. L